

katsaus

KRIITTINEN KORKEAKOULU

4.1989

KARI E. TURUNEN	3	Risteilevät arvostukset
ILKKA NIINILUOTO	5	Ihminen teknologian yhteiskunnassa
MATTI HYRYLÄINEN	10	Kommentteja Niinluodolle
PÄIVI HUUHTANEN	12	Onko kirkossa tilaa mystiikalle?
ASTA HAAPALAINEN	17	Le 14 juillet à Paris
HANS LILJESTRÖM	21	Vart är människan på väg — tekniskt, psykologiskt, andligt?
ERKKI LÄHDE	27	Mihin olemme menossa?
JUKKA HUSU	29	Koomillisuus ja huumori ajattelussa
VEIKKO PORRA	31	Kaupankäyntiä mikroelektroniikalla ja informaatiolla
ERKKI PIRTOLA	33	Mitä on taide — mikä on taidekoulu?

katsaus

JULKAISIJA Kriittinen korkeakoulu ry.

TOIMISTO Kasarmikatu 19, 00130 Helsinki
Avoimna 9—16
Puhelin 624 977
Postisiirtotili 715 56-0

TOIMITUS Kari E. Turunen, päätoimittaja
Asta Haapalainen, toimitussihteeri
Sini Piippo, toimittaja

TILAUKSET 95 mk/vuosi, 6 numeroa vuodessa

IRTONUMEROT 19 mk, Kriittisen korkeakoulun toimisto,
Akateeminen kirjakauppa, Suomalainen Kirjakauppa

ILMOITUKSET 1/1 sivua 900 mk, 1/2 sivua 500 mk, 1/4 sivua 300 mk

PAINO Painotalo MIKTOR Helsinki

KRIITTINEN perustettu vuonna 1968
KORKEAKOULU sitoutumaton, valtion tukema koulutus- ja kulttuurikeskus
aikuisena kasvamisen mahdollisuuksia
myös ammatillisesti suuntautunutta koulutusta
erilaisia näkökulmia todellisuuden ymmärtämiseen
aatteiden, oppien ja mielipiteiden kohtaamista

SIHTEERISTÖ Esko Paakkola (yleissuunnittelu)
Asta Haapalainen (tiedotus, INKA)
Liisa Kiesiläinen (kasvatuskulttuuri)
Terttu Lemström (toimisto, INKA, näyttelyt)
Sini Piippo (esitelmä- ja keskustelutilaisuudet, kolumnipalvelu)
Keijo Tahkokallio (sapattikoulutus)

JOHTOKUNTA Johtaja Tapani Sihvola (puheenjohtaja), kansanedustaja Arja Alho, filo-
sofian lisensiaatti Markku Graae, kasvatustieteen kandidaatti Kauko Komu-
lainen, professori Erkki Lähde, kirjailija Matti Paavilainen, kansanedustaja
Sirpa Pietikäinen, lääketieteen lisensiaatti Helinä Siikala, yhteiskuntatietei-
den lisensiaatti Kari E. Turunen, professori Reijo Wilenius

Kriittisen korkeakoulun jäsenmaksu 50 mk/vuosi, ainaisjäsenmaksu 400
mk.

Katsauksen artikkelien osittainen lainaaminen on sallittua, mikäli lähde
mainitaan.

RISTEILEVÄT ARVOSTUKSET

Ihmisen toiminta on ollut filosofisen tutkimuksen kohteena viime vuosikymmeninä. Yhteen tärkeään elementtiin ei ole kuitenkaan kiinnitetty paljon huomiota. Ihmisen tekoihin liittyy nimittäin aina arvostamista. Itse asiassa koko yhteiskunta on arvostusten risteilevä verkosto.

Arvostus

Toiminnoissamme mukana oleva arvostus-komponentti on useimmiten tiedostamaton eikä sitä ole helppo tiedostaa. Imemme kasvatuksessa ja yleensä sosiaaliseen elämään osallisina arvostuksia itseemme. Ne saavat meidät liikkeelle ja koko valtavan yhteiskunnallisen koneiston toimintaan. Arvostamme menestystä, älykkyyttä, vaatteita, autoja, ase-mia, virkoja, kirjoja, tietoa, tiedettä, taitoja, taidetta, maailmankatsomuksia, uskontoja ja niiden sisältöjä jne. Mitä tahansa voidaan arvostaa.

Yhteisöt viljelevät omia arvostuksiaan, joita usein kutsutaan — harhauttavasti — arvoiksi. "Väärät" arvostukset ovat usein ihmettelyn, pilkan, vihan ja vainon kohteena. Yhteiskunnassa menestyvän tulee arvostaa "yhteisiä arvoja". Radikaali vaatii joidenkin arvostusten uudelleenarviointia. Konservatiivi, säilöjä — ja konservatiivisuutta löytyy tietysti kaikissa — vaatii arvostusten säilyttämistä.

Sielun välttämätön rakenne

Ihmisen elämää ja yhteiskuntaa tuskin voi kuvitella ilman arvostuksia; näin arvostamisen reaktio, sielun reaktio on luonnollinen ja välttämätön. Arvostamista ei voi pitää vain yhteisessä elämässä syntyneenä ilmiönä, vaan myös sisäisenä sielun funktiona, jota ilman toimintaa ja työtä ei lainkaan esiintyisi. Se on siis yhtä välttämätön ja luonnollinen kuin ruoansulatus.

Ihmissielun narsistinen ydin tukee arvostusten muodostumista. Ympärillämme olevat asiat, ilmiöt ja instituutiot näyttävät houkuttelevilta juuri siksi, että ne tyydyttävät narsis-miamme. Narsismimme siivittämänä ja yhteiskunnan moninaisten ilmentymien taustaa vasten syntyy — usein syvimmiltään varsin yhdenmukaisten — arvostusten kirjo ja kudos, jonka osa olemme ja jota pyrimme tyydyttämään.

Arvot ja arvostukset

Kolme käsitettä sekottuvat toisiinsa: arvo, arvostus ja ihanne. Ehkä lopulta — ankarasti ottaen — ei ole kuin kolme arvoa: platoniset arvot totuus, kauneus ja hyvyys. Ihanteita on sen sijaan monenlaisia: rehellisyys, luotettavuus, suvaitsevuus, uskollisuus, solidaarisuus, oikeudenmukaisuus, rohkeus, huomaavaisuus jne.

On tosin olemassa eräitä vaikeasti luokiteltavia ideoita, esimerkiksi rakkaus ja vapaus; onko niissä siis kyse arvosta vai ihanteesta. Rakkaus on lähinnä moniulotteinen sieluntila, ei niinkään arvo, vaikka sitä voidaan pitää ihanteena ihmisten välisissä suhteissa. Vapaus on lähinnä ihanne, tavoite ja usein sekä vaatimus että paine ihmissielussa. Vapautta — samoin kuin suvaitsevuutta — voidaan pitää yhteiskunnallisena ihanteena, jonka tulkinta käytännössä on vaikeaa. Suomalaisessa yhteiskunnassa vapaus on liittynyt tiettyihin inhimillisiin mahdollisuuksiin, mutta on kiistanalaisiakin kysymyksiä, esimerkiksi yhteiskunnallisissa velvollisuuksissa (lainkuuliaisuus, asevelvollisuus, veron maksuvelvollisuus ja lukemattomat muut säännökset).

On selvää, että arvoja ja ihanteita arvostetaan. Arvot tosin voidaan kokea lähinnä velvoittaviksi, kun taas ihanteita tavoitellaan — arvostetaan. Mutta monia muitakin asioita arvostetaan, vaikka ne eivät ole arvoja, kuten autoja, Jumalaa, virkoja, isänmaata, kulttuuria, luontoa, ihmisyyttä, ihmistä, jne. Niiden tosin sanotaan olevan "arvoja", joskus "arvoja sinänsä", mutta juuri tästä alkaa sekaannus. Vakiintuneita puhetapoja ei silti tarvitse muuttaa, kunhan vain asiat on selkeästi erotettu toisistaan.

Ihminen voi tietenkin kokea mitä tahansa arvokkaaksi, ts. hän arvostaa sitä. Näin jotkut asiat ovat hänelle arvoluontoisia. Mutta parempi on erottaa toisistaan selkeästi arvot (totuus, kauneus ja hyvyys), ihanteet ja arvostukset. Niin arvot kuin arvostuksetkin ohjaavat ihmisen toimintaa, tosin ikään kuin eri tasoilta. Usein ne ovat ristiriidassa keskenään ja arvot saattavat joutua alistumaan arvostusten alla.

Arvostustyhjiö

Usein puhutaan arvotyhjiöstä. Jos sellainen pääsisi toteutumaan täydessä mitassa, se olisi todella katastrofi. Arvotyhjiöllä on pikemminkin tarkoitettu arvostustyhjiötä, tilannetta, jossa vanhat arvostukset ovat katoamassa tai muuttumassa. Saattaa syntyä tilanne, jossa ei tiedetä, mitä pitäisi arvostaa ja mihin suunnistaa; arvot eivät ole kadonneet minnekään. Toisaalta ihminen haluaisi absolutisoida, asettaa yleiseksi laiksi omat arvostuksensa.

Jos vanhoja arvostuksia lakataan viljelemästä, arvostustyhjiö voi syntyä; saatetaan menettää arvokastakin ja avata tietä tuhoisille arvostuksille. Samalla saattaa syntyä tilanne, jossa myös arvot voivat menettää asemansa. Kehitys ja muutos ovat toisaalta välttämättömiä, eivätkä ne aina pelkästään uhkaa vanhaa, vaan antavat — ehkä vasta kriisin jälkeen — toivoo paremmasta.

Ehdottomia ja yhteisiä arvostuksia on vaikea löytää, sen sijaan arvot koetaan luonnollisemmin velvoittavina. Käytännössä arvostuksetkin ovat velvoittavia, syvälle tiedottomaan sieluun syöpyneitä ja ankarasti puolustettuja. Iranilaisten ja suomalaisten arvostuksissa on eroja, vaikkei ehkä — parhaassa ytimessään — arvoissa. Ihminen saattaa pitää jotain totuutena, mutta osoittaa näin ehkä vain tiedotonta kietoutumista johonkin tai jonkin arvostamista.

KET

IHMINEN TEKNOLOGIAN YHTEISKUNNASSA

Jälkitekollisella kulttuurilla ei ole mitään yhtenäistä "eetosta", johtavaa arvoprinsiippiä, sillä siinä itseisarvoksi on kohonnut raha: tuotannon näkökulmasta raha on arvokasta siksi ja vain siksi, että pääomana käytettynä sen avulla voi tehdä lisää rahaa.

Ilkka Niiniluoto

professori
Helsinki

Englantilainen filosofi Bertrand Russell tarkasteli tieteen vaikutuksia yhteiskuntaan teoksessaan *The Scientific Outlook* (1931). Russellin mukaan "tieteellinen yhteiskunta" pyrkii mahdollisimman pitkälle tehostamaan toimintojaan ja hallintoaan: kasvatus ja tutkimus valjastetaan etsimään keinoja, joilla halutut tavoitteet voidaan saavuttaa.

Kehityksen vaarana Russell näkee sen, että totuuden rakkaudesta syntynyt tiede yhä enemmän muuttuu voiman ja vallan "saatanalliseksi" rakkaudeksi. Pettynyt luonnon rakastaja muuttuu luontoa — ja voimme lisätä: toisia ihmisiä — hallitsevaksi tyranniksi.

Kohti tietoyhteiskuntaa?

Russellin visio näyttää antavan varsin osuvan kuvan nykyisestä välineitä korostavasta valtatiedon yhteiskunnasta, jota Matti Klinge on kutsunut "teekkarivetoiseksi Suomeksi". Euroopan yhdentymisen talouselämän intressien pohjalta on osa samaa kehitystä. Totuuteen ja maailman ymmärtämiseen pyrkivä perustutkimus ja sivistävä yliopisto-opetus

ovat — huolimatta jatkuvasta olemassaolostaan ja tuestaan tieteen lihavana vuosina — saaneet luovuttaa maaperää soveltavien tieteiden ja teknologian edistämiseksi, joka tähtää taloudelliseen kasvuun kehittämällä luonnon ja ihmisen hallinnan välineitä.

Teknisen kehityksen yhteiskunnallisia vaikutuksia kutsutaan usein "rakenneuutokseksi", joka ilmenee mm. mitattavissa olevina ja-kaumina väestön iässä, tuoloissa, ammateissa, työllisyydessä, työn ja vapaa-ajan suhteissa, poliittisissa asenteissa. Ihmiskunnan historian tuttuja periodisointien (kuten vanha aika / keskiaika / uusi aika) sijaan on tullut muodikkaaksi käyttää sosiologi Daniel Belliltä peräisin olevaa jakoa esiteollinen / teollinen / jälkiteollinen, joka perustuu erotteluun tuotantotapojen välillä: alkutuotanto (metsätus, kalastus, maanviljely, karjanhoito) / jalostus (teollisuus, tehdastuotanto) / palvelut. Viime vuosien keskusteluissa palvelujen luokka on yhä useammin korvattu "informaatioammateilla" tai "tietotyöllä", joissa on kyse "tiedon" tuottamisesta, käsittelystä ja jakamisesta.

"Rakenneuutosten" avainpisteinä on nähty maanviljelyn keksiminen

10000 vuotta sitten, höyrykone 200 vuotta sitten ja mikroprosessori noin 20 vuotta sitten. Siirryttyään 1950- ja 1960-luvuilla nopeasti maatalousvaltaisesta esiteollisesta yhteisöstä teollisuusyhteiskunnaksi Suomen väitetään nyt olevan kulkemassa kansainvälisen "taitotietokilpailun" myötä "tietotekniikan" vauhdittamana kohti jälkiteollista "informaatioyhteiskuntaa" tai "tietoyhteiskuntaa".

Olen itse useissa yhteyksissä esittänyt epäilykseni siitä, että puhe uudesta uljaasta tietoyhteiskunnasta laajalti perustuu käsitese-kaannukseen. Jo Russell kuvasi — ennen tietokoneiden keksimistä — yhteiskuntaa, joka keskittyy "taito-tietoon", keinojen ja tavoitteiden suhteita ilmaisevaan välineelliseen tietoon. Uusi tietotekniikkayhteiskunta ei näytä olevan valistusfilosofian unelmoima vapauden, veljeyden, tasa-arvon ja viisauden valtakunta, jossa totuudenmukaisella ja perustellulla tiedolla (engl. knowledge) on keskeinen sija, vaan datankäsittelyn ja taitotiedon (engl. know how) markkinapaikka, tuotantoon ja kulutukseen liittyvän kovan kilpailun viidakko, joka ei kumoa vaan kärjistää teollisuusyhteiskunnan ongelmia.

Miten käy ihmisen?

Tekniikkaa on ihmisen esillä ollut jo pari kolme miljoonaa vuotta. Sen ensisijaisena tehtävänä on ollut ihmisen vapauttaminen luonnon asettamista välttämättö-

myyksistä, uusien mahdollisuuksien ja kykyjen luominen. Kukaan ei voi kieltää niitä myönteisiä vaikutuksia, joita teknisillä keksinnöillä onkin ollut ihmisen elämälle — työlle, tuotannolle, kulttuurille ja vapaa-ajalle. Esi-merkkinä riittää mainita vaikkapa aura, laivat, lääkkeet, kirjapaino, levysoitin, pakastin ja tiskikone.

Hyvä tahto ei kuitenkaan riitä tekniikan kehittämiseksi. Antaessaan valtaa luonnon yli tekniikasta on tullut myös ihmisten välisen valan väline. Teknologisella muutoksella on aina ollut myös yllättäviä, ei-aiottuja yhteis- ja etäisvaikutuksia, joita ihminen ei ole osannut ennakoita. Ne ovat koskeneet luonnon kestokykyä, yhteiskunnan terveyttä ja ihmistä itseään. Siksi meidän on nytkin kysyttävä vakavasti, mitä ihmiselle on tapahtumassa uudessa informaatio-tietoyhteiskunnassa.

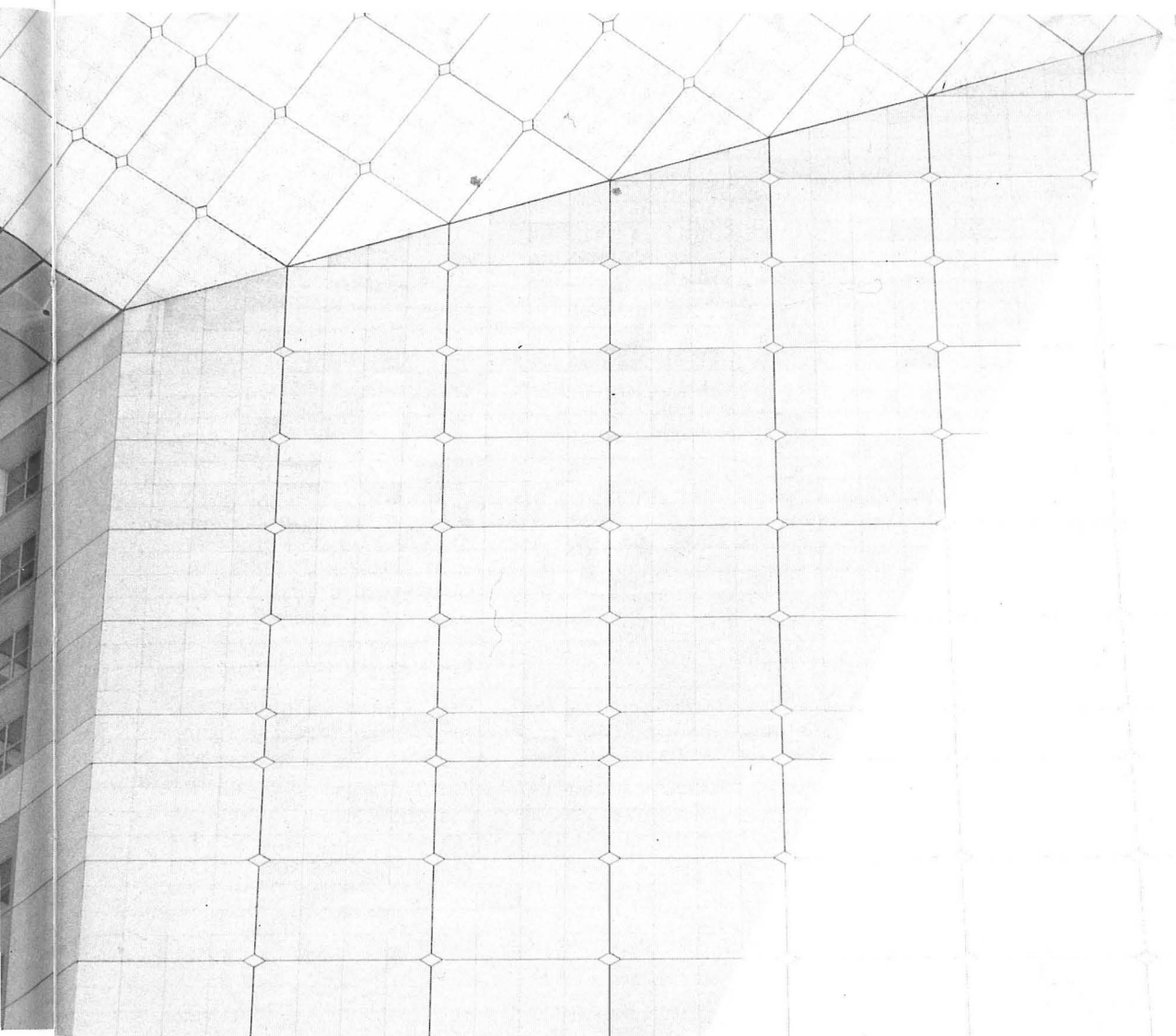
Mainitsen seuraavassa muutamia kehityslinjoja, jotka näyttävät minusta tyypillisiltä ja merkittäviltä. Kyseessä ei ole ennustus siitä, mitä todella tulee tapahtumaan, vaan arvio suunnasta, johon maailmaa ja Suomea ollaan voimallisesti viemässä — ellei tämän trendin murtamiseen löydy riittävän voimakasta demokraattista vastarintaa.

(1) Tekniikan kehitys voimistaa yhä entisestään *kovan kilpailun tuotantoyhteiskuntaa*, joka korostaa jatkuvia taloudellisia innovaatioita, huippuluokan suorituskykyä, automatisoituvaa osaamista tuotannon perustana, taitotietoa kauppatavarana. Tämä yhteiskuntamuoto tarvitsee kääntöpuolenaan tuotannon tulosten jatkuvaa kulutusta: markki-

navoimien hallitsemassa *kulutusyhteiskunnassa* keskeiseksi viestinnän muodoksi kohoaa mainonta, tarpeiden keinotekoinen luominen ja ostoimpulssien jakaminen, jonka kohteena ovat henkilökohtaisia menestystä, sosiaalista näkyvyyttä ja hetkellisiä elämyksiä etsivät asiakkaat.

(2) Automatisoinnin lisääntyessä suuri osa raskaista suorittavista töistä ja monet henkiset työrotiinit siirretään koneille. Luovaa ideoi-

vaa työtä riittää vielä menestyville *A-ihmisille*, kun taas *B-ihmiset* joutuvat tyytymään koneiden ohjailuun liittyviin mekaanisiin yksitoikkoihin rutiinitehtäviin tai "likaisiin" töihin joita koneorjat eivät vielä suorita. Samantapainen polarisoituminen on nähtävissä tuottavaa työtä tekemättömien piirissä: toiset elävät kasinotalouden pörssiheilahduksista ja korkovoitoista, toiset työttöminä niukentuvan sosiaaliturvan armoilla. Työn meka-

nisoitumista ja vähenemistä uhkaa seurata vastaavanlainen lisääntyvän vapaa-ajan mekai-soituminen — latistuminen passiiviseksi "ajan kuluttamiseksi" tai "ajan tappamiseksi".

(3) Työn asema länsimaisessa kulttuurissa on muuttumassa radikaalilla tavalla. *Protestanttinen työn etiikka* ja siihen liittyvä Kantin velvollisuusetiikka näkevät työn ihmisen keskeisenä tehtävänä, joka tekee hänestä myös Jumalalle otolli-

sen. Hegel näki työn osaksi ihmisen olemusta, ja Marx uskoi kapitalistisen yhteiskunnan kumouksen voivan muuttaa työn tyydytystä antavaksi itseisarvoiseksi luovaksi toiminnaksi. Kasinotalouden, työn mekanisoitumisen ja joukkotyöttömyyden aikakaudella työ ei kuitenkaan voi enää entiseen tapaan toimia ihmisarvon lähteenä ja perustana. Protestanttisen työn etiikan hölymistä seuraa lyhytnäköisen ja itsekkään *hyöty- ja tapae-*

tiikan nousu, jossa elämän sisältöä etsitään kouristuksenomaisesti vapaa-ajan piiristä. Tuloksena on elämäntapa, jossa työn ja vapaa-ajan erot häviävät: työllä ei nähdä muuta arvoa kuin välinearvo tavaroiden ja elämysten etsinnässä, josta puolestaan tulee yhä enemmän työnomaista, menestymisen ja pätemisen aluetta.

(4) Tietokoneen nopea, täsmällinen, tehokas, kaavamainen ja tottelevainen toimintatapa voi muodostua myös ihmisen käyttäytymistä ohjaavaksi sisäistetyksi säännöksi. Tätä kehitystä voivat vahvistaa nk. asiantuntijajärjestelmät, joihin pakattu "tietämys" koostuu pääasiassa keinoja koskevasta välineellisestä taitotiedosta — ilman kokemuksen suomaa viisautta. Lääkärit, tuomarit ja säveltäjät korvataan näin tietokoneohjelmilla, joihin on tiivistetty heidän alansa ammattitaitoa. Tällöin yksipuolinen *päämäärä-keino-rationaalisuus* voi tulla yksilön ihanteeksi — voimistaen näin myös kovan kilpailun yhteiskunnan trendiä byrokratisoitumiseen, tehokkuusajatteluun ja teknokraattiseen arvosokeuteen, jossa ulkoa-annettujen päämäärien *arvorationaalisuutta* tai järkevyyttä ei kyseillä. Ihminen, joka epäonnistuu tiedottomassa yrityksessään tulla itse tai muuttaa työtoverinsa ja perheenjäsenensä tietokoneen kaltaiseksi, kärsii "teknostressistä". Eräänlaisena negatiivisena heijastuksena hän saattaa päätellä, että ihmisen ero älykkäistä koneista sisältyykin hänen tunteisiinsa: ihminen ei olekaan älykäs eläin (kuten Aristoteles sanoi) vaan tunteva kone (ks.

Pietarinen, 1986). Protesti kovaa päämäärä-keino-rationalisuutta vastaan voi tällöin ilmentyä asioiden — ylipingoituneena, vääristyneenä korostamisena. Näin tietotekniikkayhteiskunta voi kärjistää kehitystä, jossa välineellinen järki ja irrationalismi — yksilöjen ja joukkoliikkeiden tasolla — voivat näyttää ainoilta mahdollisuuksilta.

(5) Tekniikan kehitys voisi tarjota mahdollisuuksia terveeseen individualismiin, omien elämänsuunnitelmien toteuttamiseen. Kovan kilpailun maailmassa tämä pyrkimys kuitenkin vääristyy. Pääoman kiertokulku kuitenkin edellyttää myös tehokasta markkinointia ja kiihtyvää kulutusta. Siksi pääoman ohella itseisarvoksi on kohotettava kulutuskäyttäytymiseen liittyvä narcissismi, oman minuuden pönkittäminen käyttöesineillä, merkkituotteilla, vaatteilla, ruumiin palvonnalla, muotitavaroilla, matkoilla, nopeilla elämyksillä. Uusien elämäntapojen keksiminen kulutuskäyttäytymisen malliksi ja samaistumiskohteeksi ("jupit", "ultrat" ym.) on siirtynyt mainostoimistojen tehtäväksi. Koska tällaisen toiminnan tehokasta harjoittamista ehkäisee sosiaalinen vastuuntunto heikommin menestyvistä B-ihmisistä tai solidaarisuus kolmatta maailmaa kohtaan, kulutusyhteiskunnan arvomaailmassa korostuu — terveen individualismin sijasta — itsekkyyks. Sen poliittisena heijastumana on meillä elinkeinoelämän vaatima ns. hyvinvointivaltion (welfare state) purkaminen, jossa "Länsiväylän vauhdista pudonneet" jätetään oman onnensa nojaan.

(6) Uudessa "postmodernissa" maailmassa esiintyy myös esimodernia uskontoa ja modernia tiedettä ja politiikkaa iloisesti pilkkaava ajattelutapa, jota edustavat intellektuellit eivät halua ryhtyä teknoratiaa palveleviksi A-ihmisiksi ja siksi hylkäävät "modernille" ominaisen ikuisen pyrkimisen eteenpäin rajojen rikkomiseen. Kun tilalle ei aseta mitään uusia "korkeita arvoja" eikä poliittista toimintaohjelmaa, postmodernismi ajautuu helposti kyynissävyiseksi alakulttuuriksi, joka sulautuu harmittomaksi osaksi kulutusyhteiskuntaa.

Onni ja arvot

Erik Ahlman erotti Kulttuurin perustekijöitä teoksessaan (1939) yhdeksän erilaista arvojen tyyppiä: hedonistiset (onni, nautinto), vitaaaliset (elämä, terveys, kuntoisuus), esteettiset (kauneus), tiedolliset (totuus, tieto), uskonnolliset (jumalasuhte, pyhyys), sosiaaliset (rakkaus, ystävyys, vapaus, veljeys), mahtiarvot (voima, valta), oikeusarvot (oikeudenmukaisuus) ja eettilliset (hyvyys) arvot. Tämän jaottelun mielessä jälkiteollisen yhteiskunnan keskeiset arvot eivät näytä olevan uskonnollisia, eettisiä, tiedollisia tai sosiaalisia (kuten pyhyys, hyvyys, totuus ja rakkaus), vaan hedonistisia ja vitaaalisia mahtiarvoja (nautinto, terveys, valta ja voitto).

Uudet arvot eivät kuitenkaan ole tehneet teknologisen yhteiskunnan ihmistä onnelliseksi. Tämä näkyvä menestyksen oravanpyörässä uupuvien ihmisten

loppuunpalamisena, henkisenä pahoinvointina. Lauri Törhösen uuden filmin 'Insiders' mainoslause ilmaisee osuvasti aikamme nuoren ihmisen elämäntunnon: "Itken mieluummin Alfa Romeossa kuin Ladassa".

Itseään tiedostavan, kuolevaisuutensa tajuavan ihmisen ei ehkä tulisiakaan asettaa onnellisuutta elämän päämääräksi. Kulttuuria luovana olentona ihminen ei voi pysähtyä paikalleen, vaan aina asettaa itselleen uusia tavoitteita. "On parempi olla kärsivä Sokrates kuin tyytyväinen sika", toteasi John Stuart Mill yli sata vuotta sitten. Onni ei ole elämän päämäärä, vaan seuraus hyvin eletystä elämästä, jossa ihminen on toteuttanut mahdollisuuksiaan — samalla vaalien luonnon terveyttä, elämän edellytyksiä, muiden ihmisten hyvinvointia.

Tulevaisuuden ihminen tarvitsee paljon tietoa teknisten välineiden mahdollisuuksista ja haitoista. Hän tarvitsee myös arvotietoa, näkemystä järkevän elämän päämäärästä. Ihminen ei voi pysäyttää tekniikan kehittämistä, mutta hänen on opittava suuntaamaan sitä järkevällä tavalla. Tämä koskee erityisesti aikamme merkittävintä uutuutta, tietotekniikkaa. Tekniikasta on tehtävä väline elämän palvelemissa. Yhtenä ehtona tähän on teknologiapolitiikan perusteiden uudelleenarviointi: rahan vallan sijasta on etsittävä aidosti demokraattisia tekniikan arvioinnin ja päätöksenteon järjestelmiä.

Ratkaisua ihmisen ongelmaan ei mielestäni ole etsittävä tieteen, järjen ja logiikan hylkäämisestä. Hyvän elämän etsinnässä voi yhtyä Russellin — ja G.H. von

Wrightin Tiede ja ihmisjärki -teoksen — johtopäätöksen: selvittääkseen teknologisen yhteiskunnan haasteista ihmisen on edistettävä sekä tieteellisen tiedon etsintää että inhimillisten arvojen jalostamista — ja löydetävä niiden välille tasapaino.

Alustus Kriittisessä korkeakoulussa
6.3.1989

KIRJALLISUUTTA

Ahlman, E., Kulttuurin perustekijöitä, Gummerus, Jyväskylä, 1939. (2.p. 1976.)
Brod, C., Teknostressi, Otava, Helsinki, 1986.
Eräsaari, R., 'Vapaa-aika ihmisen elämässä', Liikunta ja tiede 23:7 (1986).
Heikkinen, K. (toim.), Kymmenen esseetä elämäntavasta, Oy Yleisradio Ab, Helsinki, 1986.
Kortteinen, M., Hallittu rakennemuutos?, Hanki ja jää, Helsinki, 1987.
Niiniluoto, I., Tiede, filosofia ja maailmankatsomus, Otava, Helsinki, 1984.

Niiniluoto, I., 'Ihminen ja tekniikka', Ajatus 41 (1984), 7—24.
Niiniluoto, I., 'Moderni ja postmoderni kulttuuri', Parhasso 28:5 (1988), 267—273.
Niiniluoto, I., Informaatio, tieto ja yhteiskunta, Valtion painatuskeskus, Helsinki, 1989.
Niiniluoto, I. ja Nyman, H. (toim.), Tulevaisuus, Otava, Helsinki, 1986.
Pietarinen, J., 'Tietokone, kaltaiseni?', Tiede 2000 6 (1986), 4—9.
Tekniikka elämää palvelemaan, TEP, Helsinki, 1988.

Tietoyhteiskunta meissä — pelot, toiveet, teot, Liikenne-ministeriö, Valtion painatuskeskus, 1986.
Venkula, J. (toim.), Tieteen kirot ja siunaukset, Edistysellinen tiedeliitto, Helsinki, 1988.
von Wright, G.H., Filosofisia tutkielmia, Kirjayhtymä, Helsinki, 1985.
von Wright, G.H., Tiede ja ihmisjärki, Otava, Helsinki, 1987.

KOMMENTTEJA NIINILUODOLLE

Erityisen samaa mieltä olen Niiniluodon kanssa kohdassa (2). Tekniikan kehittymisellä on selvästi taipumus kärjistää yhteiskunnallista polarisoitumista. Tälle seikalle on selvä peruste: Teknillinen kehitys ja taloudellinen tuottavuus kulkevat käsi kädessä. Mitä kehittyneempi tekniikka, sitä tuottavampaa sen käyttö on, mutta samalla sitä harvemmalla on mahdollisuus huipputekniikan hyödyntämiseen. Koska alkeellisin tekniikka pysyy samana ja jotkut joutuvat käyttämään vain sitä, huipputekniikan kehitys kasvat-
taa tehokkuus- ja toimeentuloeroja ihmisten välillä.

Luulisin myös, että hänen näkemyksensä kohdassa (3) sisältää jotain olennaista. Ainakin on selvää, että tuotannon yhä kiihtyvä automatisoituminen tulee synnyttämään tarpeen uudelleen suhtautumiseen työhön ja vapaa-aikaan. On myös odotettavissa, että materiaalsen tuotannon jatkuvan kasvun vaikeus tulee asettamaan tavallisen työn mielekkyyden kyseenalaiseksi. Onko järkevää olla toissii hiilikaivoksessa/paperitehtaassa/virastossa, kun lisääntyvät päästöt tuhoavat metsiä/paperista yli puolet kuluu mainoksiin/virastojen määräyksistä suurin osa vain pönkittää tätä kehityssuuntaa?

Tuntuu myös luonnolliselta, kuten Niiniluoto kohdissa (4), (5), ja (6) esittää, että tekniikan kehittyminen saattaa korostaa välineellisyyttä myös ihmisten asenteissa itseensä ja muihin ihmisiin. Tekniikkahan on mekaanista välineellisyyttä; sen kehittyminen saattaa hyvinkin vaikuttaa ihmisten asenteisiin paitsi välineellisyyttä korostaen, myös sen vastakohtaa, omaa tahtoa korostaen. Näin saadaan lyhytnäköistä itsekkyyttä, muiden hyväksikäyttöä, kyynisyyttä ja harmitonta kritiikkiä. Kaikkea sitä jota jo nyt on enemmän kuin tarpeeksi. Kehityksen suunta ei siis näytä hyvältä. Jotain olisi tehtävä.

Tekniikan osuus

Mutta mikä on varsinaisesti tekniikan osuus tässä kehityksessä?

Voidaanko kehityssuuntaan vaikuttaa suoraan tekniikkaan puuttumalla vai missä olisi sellainen kohta kehityksen pyörässä — jossa tekniikan kehitys on vain yksi osa — johon meillä olisi mahdollisuus tarttua suuntaa muuttavasti?

Nämä ovat olennaisia kysymyksiä, mutta niihin Niiniluoto ei halua tai osaa ottaa kantaa.

Eikö tässä vaiheessa olisi kysyttävä, mikä tekniikan kehitystä ohjaa? Ketkä voisivat muuttaa tekniikan kehityksen suuntaa?

Ohjaavatko tekniikkaa tavalliset kansalaiset kuluttajina?

Tuskinpa kehityksen suunnanmuutosta voi antaa heidän harteilleen. Kuluttajalle on luonnollista ostaa niin hyvää kuin saa niin halvalla kuin mahdollista. Ei kuluttajilta voida edellyttää, että he tietäisivät, kuinka haitallista tekniikkaa kunkin tuotteen tuottamiseen käytetään. Kuluttaja kannattaa hänelle edullisen tekniikan edistymistä niin tulevaisuudessa kuin nykyisinkin.

Ohjaavatko tekniikan kehitystä yksityiset keksijät vai yliopistojen professorit?

Tuskinpa millään edellä esitetyille asioille olennaisella tavalla. Ei oikein voida ajatella, että professorit tai keksijät ohjaisivat tutkimuksiaan heille kannattamattomille aloille tai jarruttaisivat työnsä tulosten soveltamista käytäntöön — tulevaisuudessa sen enempää kuin nytkään. Se olisi yhtä mieletonnä kuin kauppiaiden pyrkimykset myyntinsä vähentämiseen.

Voisivatko pörssikeinottelijat tai talouselämän johtajat suunnata tekniikkaa nykyistä järkevämmin? Eivät. He tekevät työtään niin kuin

muutkin. Jos jokin tekninen laite parantaa heidän yritystensä kannattavuutta paremmin kuin toinen laite, millä argumenteilla heidät voisi saada olemaan halua-matta sitä?

Voisivatko hallitusherrat ohjata tekniikan kehitystä ihmillisempään suuntaan? Vähäiset ovat heidänkin mahdollisuutensa. He valikoivat olemassaolevasta tekniikasta ne tuotteet, jotka parhaiten palvelevat heidän pyrkimyksiään vahvistaa omaa ja kansan hyvinvointia; lisätä työllisyyttä ja parantaa kilpailukykyä. Näin tulee tapahtumaan tulevaisuudessa samalla tavalla kuin nykyisinkin; ei tässä mikään suunnanmuutos ole mahdollinen.

Eikö siis kukaan voi muuttaa tekniikan kehityksen suuntaa? Ainakaan ohjaamalla tekniikkaa, suorittamalla valintoja tekniikan sisällä, tätä ei voida tehdä. Ei todellakaan ole olemassa — eikä myöskään voida perustaa — elintä, jolla olisi tieto ja valta valita hyvän ja huonon teknisen kehityksen välillä.

Tässä valossa Niiniluodon resepti: "rahan vallan sijasta on etsittävä aidosti demokraattisia tekniikan arvioinnin ja päätöksenteon järjestelmiä" on varsin ongelmallinen. Mitä hän tällä tarkoittaa? Tuskinpa mitään erityistä. Sanavalinta viittaa populistiseen ja muodikkaaseen kevyeen heittoon: jotain olisi tehtävä. Tällaiset heitot saattavat kuitenkin olla äärimmäisen vaarallisia. Jotkut asioita vähemmän ymmärtävät voivat ottaa ne todesta ja alkaa puuhata jotain enemmistöänestyskin asioista päättävää tekniikan ohjauselintä. Sellainen yrittäjä ei voisi päätyä kuin ka-

tastrofiin. (On muistettava, että proletariaatin diktatuuriin oli alussa vain kevyt heitto — ainakin seurausten pohdinnaltaan. Jotain radikaalia oli tehtävä, jotta rahan valta murskattaisiin. Niinpä yksityinen omistusoikeus korvattiin "aidosti" demokraattisella järjestelmällä taroituksena edetä kohti tarkemmin määrittelemätöntä kommunismia).

Kilpailun yhteiskunta

Edellä esitetty ei välttämättä tarkoita sitä, etteikö jotain sellaista voitaisi tehdä, joka muuttaisi tekniikan kehityksen suuntaa. Teon on vain kohdistuttava muuhun kuin suoraan tekniikkaan ja sen parissa työskenteleviin ihmisiin. Kritiikin kohteeksi ei ole otettava tekniikkaa vaan jokin laajempi asia.

Erään olennaisen seikan Niiniluoto näkee, kun hän toteaa kohdassa (1), että ongelmana on kovan kilpailun tuotantoyhteiskunta. Mutta miksi Niiniluoto esittää syyseuraussuhteen niin päin, että tekniikan kehitys koven-taa kilpailua? Tämäkin suunta ehkä pitää paikkansa, mutta näin ajatellen ajautetaan toivomaan ratkaisua, jossa tekniikan kehittymistä ohjattaisiin suoraan, mikä suunta on edellä todettu ihmisille mahdottomaksi.

Eikö olisi hedelmällisempää ajatella syy- ja seuraussuuntaa niin päin, että kilpailun kovuus aiheuttaa painetta tekniikan kehittämiseen, ja nimenomaan kohti kovaa teknologiaa. Kovassa ja kuluttavassa kilpailussa menestymisen painehan se

juuri pakottaa ihmiset kehittämään tekniikkaansa ja tuotantoaan kovaksi ja kuluttavaksi. On kai sallittava, että ihmiset pyrkivät menestymään? Syy ei siten ole ihmisissä vaan järjestelmän kilpailevuudessa.

Näin ajatellen päästään ratkaisuun, jossa haluttavana on vähemmän kilpaileva yhteiskuntarakenne. Olenainen kysymys kuuluu siis, mitä olisi tehtävä, jotta yhteiskunnan poliittistaloudellinen rakenne muuttuisi vähemmän kilpailevaksi. Mil-laisilla säännöillä toimivassa yhteiskunnassa palkintojen erot ovat pienempiä kuin nykyisin? Jos tämä kysymys ratkaistaan, ratkeaa samalla tekniikan pehmentämisen ongelma.

Tästä vasta alkaa ajattelutyö, jota toivoisi erityisesti ajattelemaan koulutettujen ihmisten tekevän. Siitäkin huolimatta, että tämän kysymyksen tutkimisella ei ehkä saavuteta suurta menestystä nykyisessä kilpailuyhteiskunnassa.

Matti Hyryläinen

DI
Vihti

ONKO KIRKOSSA TILAA MYSTIIKALLE?

Kun kysytään, min-
kä verran kirkossa
on tilaa mystiikalle
ja järjelle, on myös
hetimiten kysyttä-
vä mille mystiikalle,
mille järjelle ja
missä kirkossa.
Mystiikan kohdalla
ei kannata eikä ole
perusteltua rajoit-
taa katsetta vain
Suomen evankelis-
luterilaiseen kirk-
koon, vaikka sen-
kin suhteen asiaa
voi kosketella.

Päivi Huuhtanen

FT, vt.apul.prof. Helsinki

Luterilaisen kirkkomme kannalta mystiikan olemas-
saolon tekee tavallaan kiin-
nostamattomaksi se käytän-
nön todellisuus, että tässä ny-
kyajan mukaan suuntaansa
ottavassa laitoksessa on ilmi-
selvästi tilaa vähän kaikelle.
Kaikki virtaukset ja suunnat
saavat sijansa, mikä mitenkään
paikoitettuna. Se on sen jär-
kiperäistä todellisuudenta-
jua: kun kirkko on kulttuuris-
sa menettänyt oman aiem-
man merkityksensä suuntaa-
antavana ja ojentavana kas-
vattajana, se kasvattaa omaa
jalansijaansa maanpäällisillä
kilpakentillä avautumalla
suuntaan jos toiseenkin, su-
vaitsemalla niitä piirissään ja
liepeissään.

Syntyykö hiljaisuudesta mystiikkaa?

Jos mystiikalla käsitetään us-
konnollista perinnettä, jolla
on vakaat historialliset muo-
tonsa vanhoissa kristillisissä
kirkoissa, ja jos ne lisäksi
näyttävät juuri mystiikan
vuoksi vetävän nykyään puo-
leensa uskonnottoman kult-
tuurin uskoa etsiviä ihmisiä,
luterilainen kirkko joutuu
tappion tilitykseen, ellei se-
kin ota jotakin mystiikkaa sii-
piensä suojiin.

Hiljaisuuden viljely on se
muoto, jossa käytännössä on
lähdetty antamaan sijaa mys-
tiikkana pidetyille asioille. Ja
tietysti hiljaisuus on arvoituk-
sellinen tila, jossa voi piillä
lähes mitä vain. Luterilainen
hiljaisuuden viljely, jota te-
hokkaalla ja touhukkaalla ta-
valla taas on jo käyty koulut-
tamaan ja kurssittamaan, voi
kuitenkin jäädä äkkiä oman
toimintamuotoisen kehitte-
lynsä latistamaksi ja kadottaa
kaiken puoleensavetävän us-
kottavuutensa — arvoituksel-
lisuutensa.

Tämä rutinoituva toiminta-
muotojen karuselli, jossa us-
konnollinen etsivä henki ja
elämä kaavoitetaan ja kana-
voidaan tulostavasti keskiksi
näpertelyksi keskipitkän ja
pitkän tähtäimen suunnitel-
min, lienee kirkossamme pa-
hempi ongelma mystiikan
kannalta kuin joutuminen jär-
jen kanssa avoimeen vastak-
kainasetteluun, altavastaa-
jaksi järkiperäiselle ajattelul-
le ja teologialle. Aidon mys-
tiikan teologiahan on järke-
vää teologiaa siinä missä
muukin ihmisen oppiraken-
nelmien laadinta uskonnollis-
ten ilmiöiden osalta.

Ihminen ei voi kieltää ajat-
telunsa järkiperäisyyttä,
vaikka ilmiöt, joista puhutaan
olisivatkin ylliluonnollisia.
Historialliselta kannalta kat-
sottuna esim. katolisen kes-
kiaikaisen kristillisen mystii-

kan teologia oli mitä oppineinta ja rationaalisintakin: skolastinen käsiteanalyytinen lähestymistapa on esimerkillinen aivan nykyajan kielipeliä pelaavan tieteenanalyttisiin malleihin asti.

Sijaa kokemiselle

Mutta siinä toki mystiikan teologia poikkeaa edukseen muun tieteellisen ajattelun, jopa usein muun teologisenkin ajattelun järjenvärisestä rakentelusta, että se perustuu aina ennen tiedollisia haasteita ja vaatimuksia aйдolle uskontunnustukselle. Se lähtee sen rajalta. Ensin tunnustetaan uskoa: on todellisuus, josta emme tiedä oikeastaan paljon mitään. Se on kuitenkin henkeä salpava todellista ihmisen uskossa koettavaa elämää.

Vain tosikko rationalisti ajattelee, että niistä, mistä ei varmasti tiedetä, on vaiettava. Ei Wittgensteinkaan kuululla lauseellaan ollut tämän-tasoisien tieto-opin kannalla. Hän tunnusti sijan asioille, joista ei voi puhua — ja jos ei kerran voi puhua, niin silloin on vaiettava. Sehän on jo triviaalitotuus, joka puhuu hiljaisuuden vaalimisen tärkeydestä.

Mutta tietysti on niin, että pelkkä triviaali hiljaisuuden tunnustaminen silloin kun on sanaton, ei ole mitään uskontunnustusta. Se on tyhjää — ja tätä sopii myös epäillä muodiksi asti tarttuvalta hiljaisuuden puolesta puhumiselta kirkossa. Ilman uskontunnustusta sanoinkuvaamattoman olemassaoloon täytänä todellisuutena, vaikeminen ei ole kultaa eli ei ainakaan hengellistä viisautta.

Se on silkkaa rautaa betonissa, jolla ajattelun temppeleitä pystytetään pitämään perustuksensa tiukasti maassa.

Se on hengettömän, uskotoman teologiankin rakennustapa — puhua vain, mistä tiedetään — siis ihmisen oman puheen umpeenajatel-luista kuvioista — ja jättää sanoinkuvaamaton hengenlento ylluonnolliseksi hämää-miesten ja -naisten mystiikaksi.

Tiehän on tuttu taiteentutkimuksenkin nykytilanteesta. Mieluummin kuin taiteesta puhutaan taidetta koskevas-ta puheesta. Taideasiantuntijan ei tarvitse enää kokea taidetta välittömässä kosketuk-sessa sen ilmenemiin. Hänen tarkastelemansa ilmiöt ovat varmemmin vangittavissa tiedollisen analyysin ottein: ne ovat joko taideobjek-tien tekniikkaa, jonka voi analysoida vaikkapa maaliaineiden kemiallisen koostu-muksen kaavoiksi asti — tai sitten varmaa varmemmin korviinkantavaa kaikkinaista puhetta, jota taiteeksi kutsu-tuista asioista käydään. Sitä-hän riittää silloinkin, kun epävarmuus itse taiteesta on vienyt pohjan teosten var-malta tutkimiselta ja määrit-telemiseltä.

Tällainen metakielinen puheliaisuus, jota esteettisesti käydään yli taiteen ja teolo-gisesti käydään taas yli uskon asioiden epävarmuuden, peittää tehokkaasti kokemus-todellisuuden ja siinä löyty-vän sanoinkuvaamattoman hiljaisuuden. Tieteilyä hiljai-suus pelottaa. Pelottaa se usein tavallista kuolevaista ihmistäkin, jolle hiljaisuuden pelossa on kuoleman ja ka-toavaisuuden pelkoa enem-män kuin varsinaista jumalanpelkoa, uskoa tuntematto-

man tekijän läsnäoloon ka-dotuksen paikalla.

Uskon todellisuus

Turvallisesti järki tulee pelkoja torjumaan — tietten ja tahtoen. Terapia tukee itse-tuntoa. Kasvanut itsetietoi-suus torjuu uskoa ja tunnus-tautuu vain tiedon palvojak-si. Perusturvallisuutta tarjoa-va kirkko pelaa pelottavan mystiikan näkymättömiin ja kuulumattomiin — vaikka se ensin ottaakin sen suojeluk-seensa. Mutta näin tehdes-sään se jo kaivaa omaa hau-taansa: se ei pelaa pois vain mystiikkaa, vaan itse edusta-mansa uskon todellisuuden.

Uskon todellisuus on jo jär-jenkin mukaan sellaista, jolle ei riitä järki vaan vasta varsinaisesti vain uskominen.

Uskoa tunnustavassa suh-tautumisessa sanomaton hil-jaisuus on merkityksellinen asia. Tunnustetaan vain, että sille ei löydy helposti sanoja — silti se on kuitenkin ajatel-tavissa oleva, sanoiksi puet-tava ilmiöpiiri, jossa on elä-mää — ja näin on ainakin ku-vattavia elämänilmiöitä, elon-merkkejä, jos ei itse sanoin-kuvaamaton todellisuus olisi-kaan sanoista kiinni.

Mystiikka — noyrä asenne uskoon

Mystiikka — niinkuin asian ymmärrän — on universaali uskonnollinen ilmiö. Sitä on kaikessa aidossa ja elävässä uskonnollisuudessa. Sitä on uskovassa hiljenemisessä tunnustamaan tuntematonta pyhyttä, todellisuutta, joka

avautuu sanojen takana, niiden vain viitteellisesti hapuilmana. Mystiikan uskontunnustus ei ole muuta kuin uskon tunnustamista sille, että on transsendenttinen todellisuus, joka on enemmän kuin ihmisen ymmärrys voi koskaan käsittää. Se on jumaluuden käsittämätöntä, mutta uskossa aavistettavaa todellisuutta.

Kukapa ihminen voi ihmiskielellä sanoa mitään varmaa, saati tyhjentävää ihmistodellisuuden ulkopuolelle yltävästä todellisuudesta. Mystiikka on suhteellisuudentajuinen ja nöyrä uskonsenne: annetaan Jumalalle, tuntemattomallekin, se, mikä Jumalan on — annetaan olla yli ihmisen ymmärryksen. Ja vastaavasti ollaan ihmisiksi mitä ollaan — tunnustetaan oma rajallisuus. Ymmärretään mitä ymmärretään — myös se, ettei siinä ole kaikki todellisuudessa.

Kun rajallinen kokee rajoituksiaan ja rajallisuuttaan, se on mahdollista vain rajattoman äärellä, partaalla. Rajakokemuksiin meneminen on aina riskialtis tila: inhimillinen itseriittoisa varmuus joutuu ainakin heti koetteille. Tämän vuoksi varma tieteellinen tiedonhankinta tyytyykin säännönmukaisesti kielipeliinsä ja kaikkinaisiin rutinitehtäviin, joissa se on kiistattomana tiedollisena auktoriteettina. Mutta jos tieteentekijä menee marginaaleille, tavoittaa tuntemattomia ulottuvuuksia, hän on mystikko. Heitä on ollut milloin missäkin, avaruustieteissä, matematiikassa, filosofiassa. Joskus taiteidentutkimuksessa ja teologiasakin.

Myös vallitsevan kirkon, minkä kirkkokunnan kirkon hyvänsä, on vaikea mennä

polvilleen tuntemattoman jumaluuden alttarilla, jota usko sanan varsinaisessa merkityksessä myös edellyttää. On vaikea luoda varmaa toimintaa pohjalle, jossa tunnustetaan suhteellisuutta. Olisi tunnustettava myös suhteellisuudentajua sanalle, omalle ja sille, johon uskotaan Jumalan sanana. Ja sanalle Jumala, joka on vain yksi nimisana, käydään nimeämään itse nimeämättömiinkin yltävää uskon kohdetta.

Kirkkojen taipumuksena on ollut formuloida uskontunnustuksia pikkupiirteitään myöten — pikkupiirteistä on tullut niin suuria päänkivistyksiä, että kokonaisia kirkkokuntien hajoamisia on päässyt tapahtumaan kirjaimellisesta sanan uskosta.

Tietysti sanoja tarvitaan kättä pidemmäksi hapuiltaessa sanoinkuvaamatonta. Sehän on juuri sanoinkuvaamattoman salaisuutena, että se alkaa aueta, todellistuu juuri siinä rajalla, mihin sanat kuvauskyvyssään päätyvät. Jos ei olisi sanoja, ei tajuttaisi tauonpaikkoja, hiljaisuutta niiden välissä. Jos ei olisi suhteellista sanaa, ei tajuttaisi sitä, mikä on sen äärimmäisenä suhteutuskohteena: tila, joka on sanoittakin. Joka itsessään on lopulta aivan suhteetonkin.

Mutta siitähän suhteellinen ihminen ei tiedä mitään. Tämän edessä vallitsee aina mystinen tietämättömyyden pilvi, agnostia, joka on tietämättömiin yltävän uskon tunnustamista. Totisesti en tiedä mitään — siispä uskon. Uskon, koska tiedolla on rajansa. Credo quia absurdum.

Sana, Jumala, Logos

Jos kirkko perustaa oppinsa sanalle, että Jumala on isolla kirjaimella Sana, se tekee jumaluudelle kunniaa absoluuttisena todellisuutena — aivan oikein. Mutta puhe sanasta isolla ja pienellä alkukirjaimella on ihmisen puhetta. Asiaa ei muuta miksiäkään, vaikka palauttaisimme sanan sen alkuperään kreikankieleessä ja puhuisimme Logoksesta. Logos vain järjkeistää sana-assosiaatioittensa kautta Jumalan merkityksen. Molemmat nimenannot absoluuttiselle antavat ihmisen omalle järjelle ja sanalle myös jumaluuden suhteen ikäänkuin absoluuttista arvovaltaa. Jumala tulee kaapatuksi sanailuun ja järjelyyn — ja jää sen piiriin järkeväksi ratkaisuksi.

Tätähän jokainen kirkko aidosti varmaan haluaa: pitää Jumalan piirissään järkevästi perusteltuna ratkaisuna ihmisten maailmassa, jossa järjellinen jumalanpalvelus on valttia tiedon alttareilla. Yli ymmärryksen menevään jumaluuteen uskova ihminen voi vain huokaista. Mutta useimmiten hänkin jää kirkkonsa sananvallon piiriin. Jos jo Jumalakin on kaapattu, miten pieni ihminen pysyisi perässä.

Se on suhteellisuudentajuinen ilmi mystinen käänne, jonka vain aidosti uskova ihminen voi tehdä. Sen voi tehdä, kun tietää sekä omat että kirkkonsa rajat ja jumaluuden perimmäisen kaappaa-mattoman rajoittamattomuuden. Sananvalta on aina suhteellista, vaikka sen arvovaltaa pönkitettäisiin miten paljon hyvänsä.

Turhuutta se on, totesi jo vanhan egyptiläisen viisau-
den juutalainen uskoja, Raa-
mattuun kirjattu saarnaaja,
jota Mika Waltarin Sinuhe on
suomalaisille kertonut uusik-
si. Ihmisen sanat ovat tur-
huutta ja tuulen tavoittelua:
Jos Jumala on, mitä ei tiede-
tä ja johon voi vain uskoa, va-
ro sinä ihminen puheitasi ja
anna olla.

Varo jalkaasi, kun menet
Jumalan huoneeseen. Tulo
kuulemaan on parempi...
Älä ole kerkeä suultasi äl-
köönkä sydämesi kiirehtikö
lausumaan sanaa Jumalan
edessä, sillä Jumala on tai-
vaassa ja sinä olet maan
päällä; sen tähden olkoot sa-
nasi harvat. — Kaukana on
kaiken olemus ja syvällä, sy-
vällä; kuka voi sen löytää? —
Katso, tämän ainoastaan olen
löytänyt: että Jumala on teh-
nyt ihmiset suoriksi, mutta it-
se he etsivät monia mutkia.

Kaipuu jumaluuteen

Mutkia on matkassa myös jo-
kaisella kirkkotiellä. Mutta
hyvä niin. Ehkei paremmin
voisi ollakaan. Näin kulkija
— kuka liekin ihminen joutuu
aina kiertelemään elämässä
laajemmin eikä pääse sul-
keutumaan suljettuihin tiloi-
hin. Ja huomaa hän senkin,
mikä on tähdellistä. Suoraan
tekevää Jumalaa voi lähestyä
suoraankin, itse mutkittele-
matta. Kun käy vain tunnus-
tamaan kirkkoa vaatimatto-
mampaa uskoa: Jumala, ku-
ka oletkin, missä oletkin, mi-
nä kaipaan sinua. Kaipaan
yhteyttäsi.

Kaipauksen uskontunnus-
tus ei ole turhaa tuulen tavoit-
telua. Kaipaus on avoimeli-
stä, avosydämistä huokausta

rajalla, joka avautuu lähesty-
vään tuntemattomaan, oman
elämänvarmuuden katoavai-
suuteen varmassa tuntemat-
tomassa tilassa, joka on kuo-
lema. Se on kaipauksen kan-
tama huokaus synnytystus-
kista kuolinhenkäykseen as-
ti, joka liikuttaa raamatun sa-
nojen mukaan koko luoma-
kuntaa: ihminen tietoisuuten-
sa etuoikeutuksella vain osaa
nimetä kaipauksensa koh-
teen Jumalaksi.

Ja tietoisuutensa tuskalla
vain ihminen joutuu sanailun-
sa vuoksi erottautumaan
mutkattomasta elinyhteydes-
tään jumalisen todellisuuden
kanssa. Tämä on kaipauksen
autuus ja kipu, uskonelämän
risti, josta ei mihinkään pää-
se, kun ihmisestä on kyse.
Pääsee ainoastaan tappa-
malla kaipauksen, uskonsa.
Sulkemalla lävet tuulelta, jo-
ta tavoitellaan aina kun lau-
sutaan uskontunnustuksena
yksikin sana jumala.

Jumala on läpikuultava sa-
na. Sen läpi on kuulosteltava
tuonpuoleista merkitystä. Ih-
misen on päästettävä usko-
musten tuulahdus läpi mie-
lensä umpinaisten huoneit-
ten, sananmukaisten lukittu-
jen laatikkojen, nimettyjen
varmojen lukitusten. Tuuli
käy minne tahtoo. Usko ei ole
varmastikaan joka miehen
eikä naisen. Mutta turhuutta
ei ole huutaa tuuleen. Se on
rukousta, joka ei sanojakaan
kaipaa, mutta tuleepa vie-
dyksi jonnekin, eteenpäin,
Luoja ties minne.

Hyvä niin. Kaikki ihmisen
elämässä ei sentään jää pol-
kemaan paikallaan. Uskon
tuulella on ihmiselle paikal-
laankin ilmava olo, liikettä.
Järkevä ihminen toisin opet-
taa, että tällainen usko on sa-
maa kuin saada läpiä pää-
hänsä tai rakentaa tuulen-
tupia.

Uskova tietää jotakin usko-
matonta ihmistä enemmän:
tietää sen, että ilmava, läpi-
päästävä tila on sittenkin pa-
ras. Olkoon aukollinen kritii-
kille, olkoon haavoilla pinta-
nahan sietokyvyn äärirajoil-
la. Olkoon. — On oltava lävis-
tetty, koska itse jumaluus on
läpätunkevaa todellisuutta.

Se on kristillisen uskon-
mysteerin tietoisuutta: kai-
paus ruumiillistuu ihmisessä
itsessään. Kaivattu tulee vas-
taan niin että tuntuu itse kai-
pauksessa omassa nahassa,
sydämessä ja vaikka missä.
Ja se tulee ilmi kaipauksen
huokauksessa, joka saa tun-
nistettavan vastakaiu toisen
ihmisen huokauksesta. On
vain altistuttava kuulemaan,
kuten saarnaajakin sanoi. Ju-
malan huone, elintila, on jo-
kaisessa ihmisessä.

Todellisuus on yksinkertainen

Ihminen, vastaantulija, lävis-
tää sydämesi kivulla ja au-
tuudella, jos kuuntelet häntä
Jumalan ikävällä, Jumala
mielessäsi. On turha haikail-
la muuta kuin yksinkertaisin-
ta todellisuutta, jos kerran
juuri siinä Jumala suostuu
käymään tuntuvasti todeksi,
läsnäolevaksi. Tämä havain-
nollistettiin kerran ihmishah-
mossa, jonka uskova avomie-
lisyyys Jumalaan sai umpimie-
lisemmät kirjanoppineet
miehet — jumalan kansaksi
kutsutussa valiojoukossa —
kiristelemään hampaita ja ot-
tamaan hengen läpiä pää-
hänsä puhuneelta mieheltä.
Teko oli läpikotainen. Saihan
siinä antisankarin inhimilli-
nen ruumis pyhityksensä si-
ten, että se lävistettiin ristille,
vallattoman uskomustodelli-

suuden ja vallankäytön tunnuskuvalle, uskon ja epäuskon ikuiselle muistomerkillle, ristiriidan symbolille.

Saarnaaja oikein luettuna — mitä Waltari ei omaan ikäväänsä kyllä Sinuhessa tehnyt — sanoo turhuuden turuilta tämän: ei kannata viisastella elämänsä päivillä, jos kerran Jumala suostuu hänen sydämensä iloon. Hyvinä päivinä ole hyvillä mielin, ja pahana päivänä ymmärrä, että toisen niinkuin toisenkin on Jumala tehnyt, koskapa ihminen ei saa mitään siitä, mikä hänen jälkeensä tulee. Ihminen ei käsitä Jumalan tekoja, ei alkua eikä loppua, mutta kaiken hän on tehnyt kauniisti aikansa: myös ikuisuuden hän on pannut ihmisten sydämiin. Ihminen ehtii aikansa tehdä kaikenlaista vähemmän kaunista, mutta parasta olisi tehdä hyvää eläessään, sillä muuta onnea ja iloa ei ole.

Elävässä uskossa on aina mystiikkaa

On parasta uskoa, että elävässä uskossa on aina mystiikkaa. Se on sydämeen kätkeyn ikuisuuden tietoisuudessa mysteerin uskoa, joka on ja elää kaikkien aitojen uskontojen elämässä, elleivät ne kuoleudu kirjaimiinsa ja kirkkoihinsa, arvovaltaansa ja sanan valtaansa. Mystiikka itsessään on vallatonta uskonnollisuutta — se on ollut historiassaan vailla valta-asemaa kristilli-

sissä kirkkoissa. Se on aina ollut heresien uhan alla olevaa hengellistä elämää. Mutta se on sitä hengellistä uskon todellisuutta, jota ilman toisaalta ei vallankäytölläkään olisi mieltä.

On mystiikkaa, että kirkkoissa elää usko — kaikesta huolimatta. Aina on mystiikkaa, kun usko elää, vaikkeutta ja vaikuttaa. Aina, kun usko elää, uskottava jumaluus on totta. On läsnä, elää ihmisessä.

Ihminen, jumalanhuone, avautuu toiselle kaipauksen temppeliksi. Se on rakkautta, joka elää uskossa ja ruokkii uskoa uskomattoman maailmanmenon keskellä ihmeenomaisesti. Ihmeellistä on, että jos oikein saa tuntea Jumalansa rakkautta ihmisessä, itsessään kuin toisessa, alkaa rakastaa jumalanhuonetta itsessä ja toisessa. Alkaa rakastaa sitä kirkkoa, joka avautuu uskovan ihmisen hengellisestä tilasta toisiin ihmisiin yli kirkkolaitosten rajojen.

Mutta ihmeellisintä lie nee, että se avautuu ihmisestä siihenkin kirkkoon, jolla on valtaa ja umpimielisyyttä sulkea läpensä tuulelta ja tuulentavoittelijoilta. Kun oikein rakastaa vallattomasti, on varaa kolkuttaa ahtaallekin portille ja pujahattaa sisään. Mitäänhan ei ole menetettävissä, vaan kenties jotakin saatavissa. Onhan tämäkin julkijumalinen kirkko salassa aina ihmisten pienuuden varassa, piilohimillinen kaipauksen kätöpaikka.

Niin kauan kuin on ihmisiä, joilla on uskoa, on ihmisten mitalla kirkkojakin. Suh-teellisia, vaikka joskus suhteettoman tuntuisia. Ja niin kauan kuin ihmisillä on uskoa, on ihmisten muodosta-

massa kirkossakin mystiikkaa — tiedettiinpä se tai ei. Sehän on alkujen aluksi ja loppujen lopuksi aivan samantekevää, mitä me tiedämme. Uskossa se vain on jumalallisen yhdentekevää — yhdentävää yli monimielisyyksien, jos näin vain annetaan olla.

Artikkeli perustuu 8.2. Kriittisen korkeakoulun tilaisuudessa pidettyyn alustukseen.

Le 14 juillet à Paris

Heinäkuinen Pariisi on tuhkaduttavan kuuma ja täynnä turisteja. Monet haluavat olla paikalla juuri tänä vuonna juhlimassa suuren vallankumouksen 200-vuotismuistoa. Huippuhetki on 14.7. — Ranskan kansallispäivänä. Japanilaiset tuntee hienoista kameroistaan, amerikkalaiset puhuvat lakkaamatta, tanskalaisilla on aina punaista ja valkoista yllään. Mutta myös ranskalaisia kaikkialta maasta on tullut kokemaan pariisilaista juhlahumua.

Kaupunki on saanut uudet monumenttinsa valmiiksi juhlan kunniaksi. Historialliselle Bastiljin aukiolle on rakennettu uusi suuri oopperatalo, jonka arkkitehtuuri on herättänyt arvostelua ja vilkasta mielipiteenvaihtoa. Louvren sisäpihalle on noussut valtava lasipyramidi, joka varsinkin iltavalaistuksessa on vaikuttava. Etäämpänä Défensissa linjassa vanhan Riemukaaren ja Les Champs Elysées-kadun kanssa on valkoinen La Grande Arche, uusi portti. Sen yläkerrokseen tulevat ihmisoikeuksien komission toimitilat. Pahat kielet puhuvat keisari Mitterandin omista monumenteista. Ainakin Pariisissa on oltu rohkeita, tämä aika on saanut painaa merkkinsä historialliseen kaupunkikuvaan.

Pariisi on juhlien ajan myös saarrettu kaupunki. Presidentti Mitterand on kutsunut arvokkaita vieraita juhliin kaikkialta maailmasta. Mustien autojen jono kiidättävät teollisuusmaiden johtajia kokouksiin ja päivällisille. Tavallista pariisilaista se ei muuten vaivaa, mutta keskusta on suljettu laajalti yksityisautoilta. Hinausautot ovat ennen H-hetkeä kuljettaneet sadoittain keskustan bulevardeille pysäköityjä yksityisautoja Bois de Boulognen teille.

Sieltä voi sitten kukin etsiä omaansa. Poliiseja kaikkialta Ranskasta on siirretty Pariisiin vastaamaan vieraiden turvallisuudesta. Sinipaitaisten poliisien rivistöjä liikkuukin kaikkialla keskustassa. Ystävällisesti mutta päättäväisesti torjutaan autoilijoiden vaatimukset päästä ajamaan kaupungin keskustan läpi. Sulkupuomit toimivat tehokkaasti ja ovat lähes päivittäin uusissa asemissa.

Itse Les Champs Elysées on koristettu trikolorin värein, Riemukaari peity ja Concorde aukiolle rakennettu valtavia katsomoita kutsuvieraita varten. Rihkamakauppiaat myyvät mitä vaan Ranskan väreissä. Tarjolla on kaikkea tossuista ja lushousuista penaaaleihin ja roskakoreihin asti tavanomaisista teepaidoista puhumattakaan. Kaupungin yllä leijuu kaiken aikaa valkoinen zeppeliini. Sieltä kuvataan juhlamenoja ja valvotaan valtiovieraiden turvallisuutta.

Kansalle on tarjolla sirkushuveja. Kansallispäivänä saa metrolla ajaa ilmaiseksi. Tavoitteena on tietysti vähentää juhlan ajaksi yksityisautoilua keskustassa. Metroasemille on järjestetty yleisökilpailu. Virkailijat jakavat kilpailulipukkeita, joista raaputetaan esiin La-

fayette, Robespierre ja Ludvig XVI. Mutta missä on Danton? Ihmiset kyselevät toisiltaan puuttuvaa hahmoa ja ryntäävät lipukkeidenjakajien perään. Pikkupojilla on selvästi omat keinonsa voittaa tässkin kilpailussa.

Kansallispäivän aattona tanssitaan toreilla ja kaduilla vanhan tradition mukaisesti. Bastiljin aukio ja lähikadut ovat enemmän kuin täynnä väkeä. Viimeisimmät hitit vihloivat korvia ja ilma on sakeana paukku-pommien savusta. Ruuti haistaa ja ihmiset peittävät korvansa loputtomalta räiskeeltä. Pikkulapset itkevät vanhempiensa olkapäillä. Pommeja on niin paljon, ettei se enää ole kenestäkään hauskaa, paitsi tietysti heittäjistä. Poikaryhmät katselevat tyytyväisinä, ku tytöt pelästävät ja hyppivät jaloissa paukahtavia pommeja väistellen. Kaduilla näkee myös vallankumousajan vaatteisiin pukeutuneita kunnon

kansalaisia. Punaiset jakobiinihatut erottuvat hyvin ihmisjoukossa. Kaavoja ja omeluohjeita on pitkin vuotta ollut naistenlehdissä.

Sää suosii juhlaa. Kansallispäivän iltana pariisilaiset ovat pukeutuneet parhaimpiinsa. Les Champs Elysées on mustanaan väkeä. Jotkut ovat varanneet paikkansa jo aamulla ja istuneet eväidensä ja Evian-pullonsa kanssa paahteessa koko päivän. Monilla on mukanaan keittiötikkaita. Lehtikioskien katot, aidat, portit, parvekkeet ja puut ovat täynnä innokkaita kansalaisia. Suuri näytelmä — kaval-kadi vallankumouksista ja aatteista voi alkaa. Seuraavan päivän lehdistä kerrotaan, että väkeä on ollut paikalla miljoonan verran.

Kaikki eivät mahdu kulkueen reitin varrelle. Sivukaduille on pystytetty suuria valkokankaita, joilta voi seurata kulkueen etenemistä. Istumme katukivillä mui-

den joukossa. Uudet tulijat yrittävät katsoa seisten, mutta joukon painostus pakottaa heidätkin istumaan. Tunnelma on tiivis ja iloinen. Eletään vuosisadan juhlaa. Kulkue etenee verkkaaisesti. Kiinalaiset ylioppilaat saavat raikuvat suosionosoitukset. "Me jatkamme", lukee banderolleissa. Jotkut ovat peittäneet kasvonsa, ettei heitä tunnistettaisi sulkeutuvassa ja yhä armottomammaksi käyvässä Kiinassa.

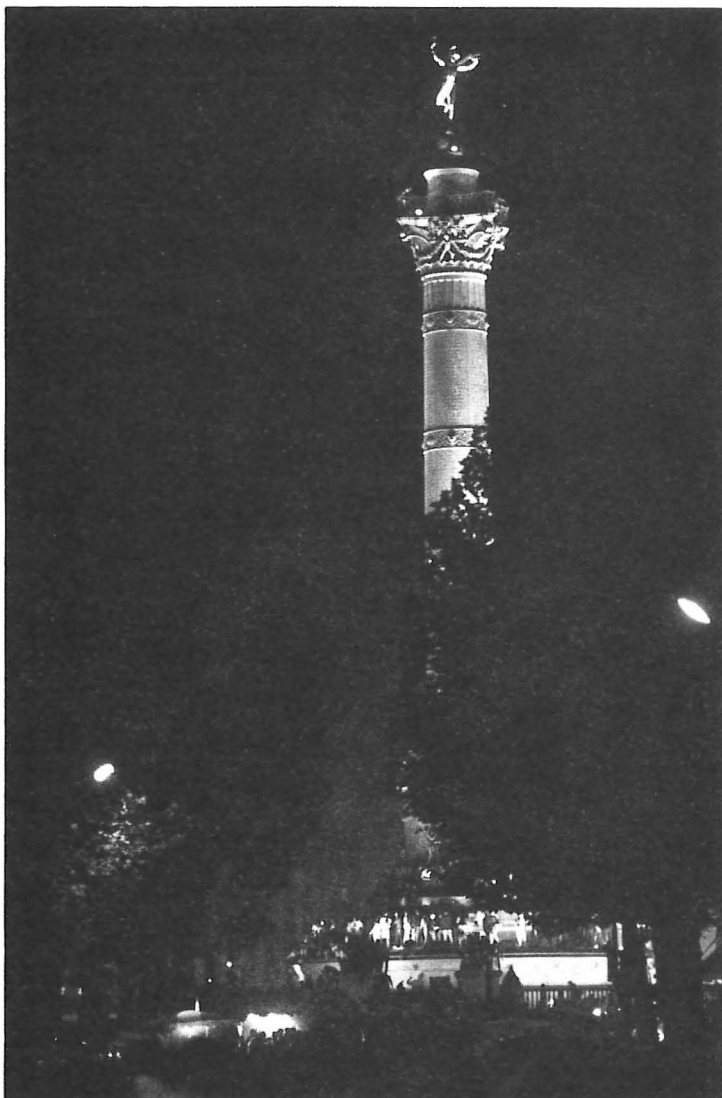
Välillä katua pitkin ajaa ambulanssi. Kaikki nousevat ja yrittävät sitten salamanopeasti vallata takaisin paikkansa tai vielä paremman paikan. "Hyvä rouva, istutte nyt minun katukivelläni", sanoo vieressäni istuva ranskalaisnuorukainen. Yleisö elää kulkueen mukana. Välillä näytetään tapahtumia seuraavien kutsuvieraiden kasvoja. Pääministeri Thatcher saa toistuvasti valtavat buuaukset.

Myöskään Bushista ei pidetä. Kolmannen maailman johtajat sen sijaan saavat sympaattisemman vastaanoton. Itse kavalkadi on moderni ja kekseliäs.

Marseljeesin esitys on vahduttava Ihmiset ovat ensin aivan hiljaa. Vähitellen yksi toisensa jälkeen nousee seisomaan ja yhtyy kansallislauluun. Tunnelma on kaunis ja juhlallinen. Marseljeesi on enemmän kuin vain Ranskan kansallislaulu: se on kaikkien ihmisten yhteinen vapaushymni.

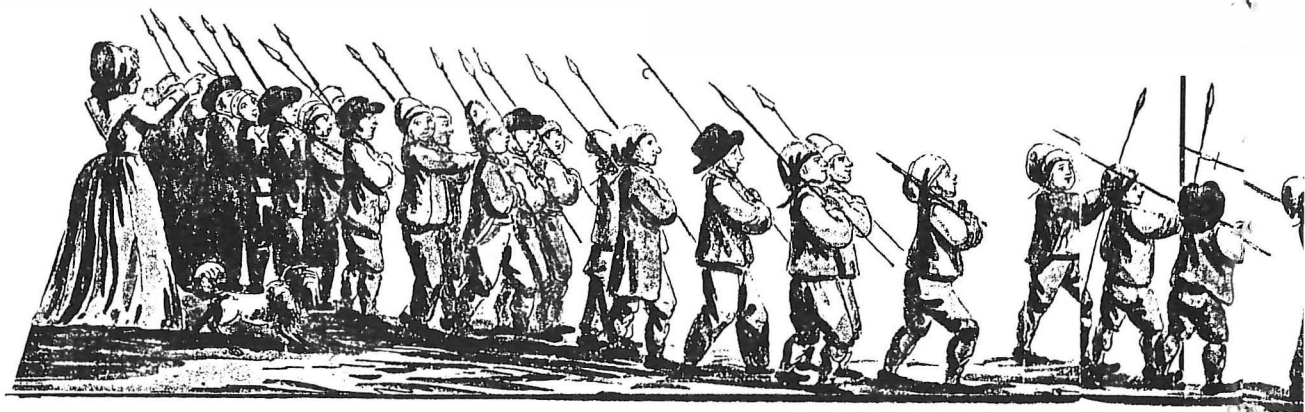
Palaamme Les Champs-Élyséeelle neuvostoarmeijan marssiessa lumisateessa. Upeaa, vaikuttavaa. Äkkiä puuskuttaa pitkin katua oikea veturi, ranskalaisten vastarintaliikkeen ja vapauden symboli. Veturin ikkunasta katsoo Jean Gabinin roolihahmo. Veturi on aivan uskomaton ilmestys puhkuessaan eteenpäin pimeässä illassa.

Kun kävelemme ylös Rie-
mukaarelle, odottavat Etoi-
len aukion laidassa puhtaa-
napitolaitoksen työntekijät.
Muoviset luudatkin kantavat
trikolorin värejä. Ranskalai-
sessa juhlassa on kaikki täy-
dellistä.

Asta Haapalainen

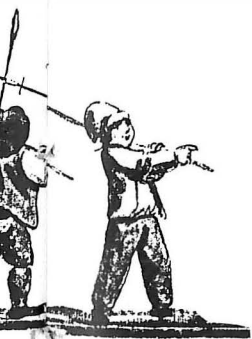

VART ÄR MÄNNISKAN PÅ VÄG — TEKNISKT, PSYKOLOGISKT, ANDLIGT

Frågan "Vart är Människan på väg?" antyder att mänskligheten följer någon viss bana, låt vara med olika vägval. Vi kan se det som en utveckling, där tiden anger en mycket bestämd riktning, dvs det är en irreversibel process vi deltar i. Vi kan inte vända utvecklingen och gå bakåt i tiden.

Hans Liljeström

Tekn. tri
Tukholma

Den tekniska utvecklingen gäller människans relation till sin omgivning, medan den psykologiska och den andliga utvecklingen sker på olika plan i det inre (och är därför mindre uppenbar). Med psykologisk menar jag det som rör våra tankar och känslor, medan andligt här får betyda något odefinierbart som ligger bortom och över tankar och känslor, men som kommer till uttryck genom dessa. Tex. menar jag att kärlek, medkänsla, visdom, insikt, medvetenhet etc. hör till den andliga dimensionen. Människan skall dock ses som en helhet, där hennes olika sidor beror av och påverkar varandra.

Tekniskt sett är vi mycket utvecklade och välbärgade, men andligt är vi fattiga. Det är ej detsamma som att var "fattiga i anden" i biblisk mening. Det ökande avståndet mellan den tekniska och den psykologiskt-andliga utvecklingen har lett till alienation, stress och psykisk nedbrytning. Psyket hinner helt enkelt inte med.

Det hävdas ofta att vi inte har utvecklats psykologiskt eller andligt sedan stenåldern. Ett sådant påstående är värt att granska. Jag tror att det finns goda belägg för att vi utvecklas även på dessa plan, om ock inte med samma hastighet som i det

yttre.

Människan står kanske alltid vid ett vägskäl, men det vägval människan idag står inför är sannolikt det viktigaste i historien. Vi har nu de tekniska möjligheterna att irreversibelt förstöra de naturliga livsbetingelserna för människor och djur, ja kanske för allt liv. Vi håller på att tappa kontrollen över den yttre utvecklingen och alla de problem som den fört med sig. Snart måste vi panikbromsa. Men än finns det hopp. Vi har idag också en större globalt överblick och kunskap än vi någonsin tidigare haft. Detta gör det möjligt att se de globala konsekvenserna av våra handlingar och eventuellt avstyra dem som är skadliga. Vi har väl heller aldrig varit så medvetna om situationen och hoten som nu och en sådan vilja till samverkande åtgärder som nu. Det kan t.o.m. vara så att kriser är nödvändiga för utvecklingen.

Det är i detta sammanhang viktigt att inse betydelsen av vår världsbild för hur vi ser på livet och tillvaron. Förr formades världsbilden av myter och religion, nu formas den främst av vetenskapen. Vi kan här knyta an till Kalevala och Lemminkäinens äventyr. Kanske har människan, likt Lemminkäi-

nen, skjutit svanen och kommer inom kort att som följd av detta dödas av herden/naturen och flyta in i Tuonelas rike. Finns det då något hopp? Ja, med vår Moder jords magi kan vi helas igen och återuppstå till ett nytt liv. Kanske är det en nödvändig reningsprocess vi måste genomgå för att kunna vakna upp till en ny medvetenhet?

Den tes jag vill föra fram här är att utvecklingen måste ske inifrån. En bestående förändring av den yttre världen måste vara förankrad i, ha sitt ursprung i en förändring i vårt inre. Vi bär alla ansvaret för mänsklighetens och jordens fortsatta utveckling.

Världsbildens betydelse

Människan är den varelse som mest har påverkat jorden och livet på jorden. Genom hennes idéer och teknik har hon omdanat stora delar av jorden, vattnet och luften. Hon har ödelaggt skogar, skapat öknar, åkrar, ångar, städer, vägar, gruvor etc. På några decennier har hon tagit fram och förbränt fossila bränslen som tagit årmiljoner att bilda. Hon har utrotat tusentals växt- och djurarter, smutsat ned och förgiftat så gott som hela jorden. Det lär inte finnas någon plats på jorden som inte bär spår av människan.

Människans påverkan på miljön har ökat katastrofalt under senaste århundradet. Även om miljöförstörelsen i större skala kan sägas börja under den industriella revolutionen i England på 1700-

talet och senare i övriga Europa, har den en idémassig grund i Francis Bacons kunskapssyn: "Kunskap är makt". Denna kunskapssyn rättfärdigade ett ohämmat skövande av naturen, som människan gjorts sig till herre över. Människan hade därmed definitivt skilt sig från den övriga skapelsen. Under senare delen av 1800-talet tog materialismen och därmed miljöförstörelsen fart på allvar. Religionen fick allt mindre betydelse och därmed också kyrkans inverkan på vardagslivet.

Naturvetenskapen och tekniken blomstrade. Darwins utvecklingslära ersatte Bibelns skapelseberättelse. Fysiken och kemin hade redan avskaffat Gud och forskarna blev alltmer självsäkra, säkra på att snart kunna förklara hela universum — en självsäkerhet som spred sig till gemene man. Myste-riet i naturen tycktes försvinna och därmed förundran och vördnaden för livet. Ingenting var längre heligt, och därför var det fritt fram för människan att roffa åt sig det hon kunde — och det har hon ohämmat gjort ända till våra dagar.

Under 1900-talet har man emellertid börjat vakna upp ur den villfarelsen att vetenskapen och tekniken är allena saliggörande, att vetenskapen ger en objektiv och sann bild av naturen och ger oss självklar rätt att utnyttja den som vi vill.

Vetenskapens begränsningar inses i och med de nya teorier som växer fram: relativitetsteorien, kvantmekaniken och på senare år också teorier om kaos och komplexa system. Man inser (åtminstone teoretiskt) att vetenskapen inte kan nå san-

ningen, den kan bara beskriva verkligheten ur vissa, relativa, synvinklar. De "exakta" vetenskaperna bygger på mätningar, och dessa kommer alltid att vara approximativa. Det finns en fundamental och naturlig osäkerhet inbyggd i våra metoder och även i naturen själv. Vi kan inte heller längre se oss som objektiva betraktare av ett universum utanför oss själva, utan vi är själva "deltagare i ett deltagande universum". Gränsen mellan subjekt och objekt suddas ut. Det mänskliga medvetandet tar på detta sätt en naturlig plats i vetenskapen och därmed försvinner dess påstådda objektiva egenskap. Detta borde leda till en mer ödmjuk hållning gentemot naturen och dess dolda sanningar men gör det fortfarande sällan.

Inför de ökade hoten har man nu också börjat inse konsekvenserna av vårt kollektiva handlande. Nu börjar man skönja en medvetenhet om de stora sammanhangen i naturen, ekosystemens känslighet, värdet i att bevara arternas mångfald etc. Det är egentligen först under de senaste två decennierna som man på allvar börjat att åtgärda miljöförstörelsen. Det är också samtidigt som miljörörelser, freds-rörelser, och nyandliga rörelser vuxit fram. Även här bidrar vetenskapliga teorier, som gaia-hypotesen (där jorden betraktas som ett "levande" väsen) och den antropiska principen (som säger att vi tycks leva i ett meningsfullt universum där människan spelar en avgörande roll), till en ökad insikt om livets enhet och helighet. Vi har alla ansvar för våra liv och för Gaia.

Det värsta

Om vi fortsätter med den yttre och inre miljöförstörelsen finns det inte mycket hopp för människan. Vår teknik som givit oss vårt välbefinnande kommer, om vi inte stannar upp och tänker oss för ordentligt, att leda oss ur både välbefinnande, hälsa och kanske liv. Föroreningen av luften, vattnet och jorden kan inte fortsätta mycket länge utan att det kommer att få mycket allvarliga återverkningar på människan. Först drabbas växter och djur och sedan hela ekosystem. Människan kan troligtvis värja sig mot många direkta skador, men till slut kan inte heller vi skydda oss mot alla hot: UV-strålning från solen genom det skadade ozon-skiktet, radioaktiv strålning från läckande kärnkraftverk och annat, farliga kemiska föreningar i luft, vatten och föda etc, etc. Redan nu påverkas vi på olika sätt av skadorna på naturen genom vårt intima beroende av denna. Vår livsmedelsförsörjning och energiförsörjning kommer inom kort tid att drabbas om vi fortsätter rovdriften och nedsmutningen av naturen. Listan på alla problem som redan nu kan skönjas är mycket lång.

Låter vi denna materiella "utveckling" gå för långt finns det inte heller några större möjligheter att vår inre utveckling skall kunna gå framåt. Det är viktigt att vi inser att de grundläggande materiella behoven (mat, husrum, värme, kläder) måste vara tillgodosedda för att vi skall kunna ha tid och energi till vår inre utveckling. I väst har vi för länge sedan passerat det stadium

där alla åtminstone i princip kan få dessa behov tillfredsställda. Det enda en fortsatt ökad levnadsstandard skulle kunna göra för vår inre utveckling är ökad tid och energi till annat än att skaffa oss det allra nödvändigaste. Men hur använder vi vår ökade fritid och ökade resurser? Det är i mycket begränsad utsträckning vi använder det till att utveckla vårt inre, vare sig psykologiskt eller andligt.

Även om en inre utveckling och ökad medvetenhet är förutsättningar för att vi i längden skall kunna leva i en ren, harmonisk och fredlig värld, kan vi inte bara fortsätta med vårt levnads-sätt och hoppas att allt nog löser sig så småningom. Problemet är att vi befinner oss i en akut situation och inte har tillräckligt med tid att vänta på en allmän medvetenhet hos mänskligheten. Patienten blöder och vi måste snabbt stoppa blodflödet och ge första hjälp, även om det inte räcker i längden. En ändrad livsföring är nödvändig för att patienten inte skall råka ut för samma problem igen.

Det bästa

De problem som världen står inför idag kan få oss att vakna upp. Vi kan lära oss något av detta om vi ger oss tillfälle. Det gäller både individen och mänskligheten som helhet.

"Per aspera ad astra" (lat. "genom svårigheter till stjärnorna"), "nöden är uppfinningarnas moder". Problem och kriser kan utnyttjas i varje utvecklingen. Det kan vi bl a se exempel på i livets utveckling på jorden, där oli-

ka former av kriser varit nödvändiga stora steg för att leda fram till högre liv som människan. Att utvecklingen sker sprängvis, med kortare perioder av kriser stämmer också med "den punkterade jämviktsteorin", en modern utvecklingsteori som förts fram av bl.a. Stephen Jay Gould. En sådan utveckling kan också förstås ur fysikens synvinkel som bifurkationsteori i naturen, en ordning som tillfälligt bryts i kritiska punkter (jfr med kaosteorier).

Om vi i tid inser farorna med vår livsföring, hyser jag en stark tilltro till människans möjligheter att vända utvecklingen åt rätt håll och rädda henne själv och världen. Men det måste ske inom mycket kort tid. Vi måste vakna ur våra drömmar om ett materiellt paradiset som flödar av mjölk och honung, outsinliga naturtillgångar och outtömliga möjligheter att ta hand om vårt avfall. Det är en illusion vi måste rensa bort.

När vi väl insett detta är det första steget att vi stannar upp och betänker hur vi skall ändra vår livsföring. Jag tror vi måste inse att jorden inte kan förse världens alla människor med en så hög materiell levnadsstandard som vi har i väst, åtminstone inte med den teknik som finns idag eller som kan utvecklas ur dagens teknik. Vi här i väst måste med största sannolikhet skära ned på vår materiella standard för att klara vår miljö och inte minst för att bistå våra bröder och systrar i sämre lotade delar av världen. Vi kan inte isolera oss, varken med vår välfärd eller med våra miljöproblem. Miljön är en i högsta grad global angelägenhet.

Vår moderna teknik gör det emellertid också möjligt att kommunicera över hela världen och få en överblick över globala förhållanden. Vi har nu större möjligheter än någonsin tidigare att få kontakt med människor i andra delar av världen och på så sätt gemensamt klara världsproblemen.

Teknikens främsta uppgifter inom den närmsta framtiden är livsmedels- och färskvattensförsörjning, energiförsörjning, rening/återställning av miljön, kommunikation (transport, kultur- och idéutbyte) och information (kunskap).

Det är också en ökad medvetenhet bland människor runt om i världen. Det tar sig uttryck i bl.a. miljörörelser och fredsrörelser, men också i det stora antalet osekteristiska andliga rörelser inkl. det som ibland kallas New Age (samlingsnamn). Kanske är mycket av detta ett resultat av de problem vi själva skapat, kanske har vi av omständigheterna tvingats till en ökad medvetenhet. Klart är att den nya generationen som håller på att växa upp är mycket mer medveten om miljö- och fredsfrågor än vad tidigare generationer någonsin varit.

Det andliga uppvaknandet resulterar i global medvetenhet, allmänt broderskap, medkänsla, universell etik etc. Etik och moral får en djupare dimension. Det är inte längre något utifrån påtvingat, utan uppkommer ur en inre insikt och medvetenhet.

Även inom naturvetenskapen främst fysiken har, som tidigare nämnts, begrepp som helhet, mening, plan, skönhet, delaktighet etc. kommit in och diskuteras öp-

pet. Därmed kan etik och moral också diskuteras ur en vetenskaplig synvinkel — något som var omöjligt i den "gamla" vetenskapen.

Den ökade insikten om alltings inbördes beroende, om enheten och helheten i tillvaron, leder till ökat ansvar för varandra och för naturen.

När gamla inrutade och fastlåsta mönster bryts upp får vi också ett friare tänkande. Vi lär oss se vårt inre — tankar och känslor exponeras och granskas. Vi närmar oss en psykosyntes, där tanke och känsla kan förenas, vilket leder till inre enhet och helhet.

Ett friare tänkande och större insikt om universums komplexitet leder också till att vi kan öppna oss för mysteriet i tillvaron. Vi behöver inte ha svar på alla frågor, ty friheten själv ger en inre verklig trygghet, som en alltför fullständig och färdig världsbild aldrig kan ge.

Även om det ovannämnda kan kallas utopi, så finns åtminstone fröet till denna utopi redan mitt ibland oss, här och nu.

Vad kan vi göra?

Det finns två tydliga, motstridiga tendenser idag: dels egoism, materialism, kortsiktigt vinsttänkande, ansvarslöshet dels global altruism, medkänsla, solidaritet, andlighet, ansvars-känsla

Vi måste alla inse vårt personliga ansvar för världen. Vi är alla styrmän på farkosten jorden. Mänsklighetens och jordens framtid beror — i princip — på varje individ. Jfr fjärilseffekten i samband

med kaos-teorier, som säger att t.o.m. fladdret från en fjärrils vingslag drastiskt kan ändra väderleken globalt. Komplexa system, som samhällen eller jorden, kan vara ytterst känsliga: små förändringar kan ge stora effekter.

Vid själva övergången mellan två mer stabila tillstånd finns ofta en kritisk (kaotisk) labil period. Det är här som ordning ur kaos kan uppstå, men det är också i detta läge som de enskilda individerna spelar en särskilt stor roll.

I detta kritiska övergångsläge är det av yttersta vikt att vi är uppmärksamma och "lyssnar" på omgivningen, vi stannar upp så vi kan följa Den Naturliga Vägen, Wu Wei i taoismen.

Stillheten i sinnet är fundamental, men vi måste också bromsa upp den yttre, tekniska framfarten och tänka efter: Vilka värden skall gälla? Vad är livskvalitet? Vilka konsekvenser får vårt kortsiktiga handlande? Vad är vi beredda att offra? Bryr vi oss om kommande generationer?

Det är inte *självkligt* att tex. genteknik, datorer och robotar är av ondo — eller av godo men vi måste stanna upp och diskutera vad vi vill med våra liv och med jordens framtid, vilka risker vi är beredda att ta, vilka offer vi är beredda att göra. Detta måste vi *alla* göra tillsammans. Det angår oss alla.

Detta är frågor var och en av oss bör ställa. Inte bara överlåta åt politikerna och "proffstyckarna". Svaren får konsekvenser på vårt dagliga liv: Vilka varor köper jag? Vilka organisationer stöder jag? Vilken roll har jag i mitt

arbete (kan jag fortsätta eller bör jag byta arbete)? Hur närmar jag mig naturen, människorna, min omgivning? Är jag beredd att offra min bekvämlighet till förmån för miljön (exempelvis genom att cykla istället för att åka bil)? Hur uppfostrar jag mina barn, vilka värden för jag över till dem? Tar jag tillräckligt eget ansvar eller överlåter jag mycket av ansvaret på samhället?

Sammanfattning

Jag förstår dem som är pessimistiska, men pessimism är inte det samma som realism. Det finns också anledning att vara optimist.

Det finns möjlighet att vända en negativ utveckling till något positivt. Ex. början till nedskärningen av kärnvapen (och konventionella vapen). Kapprustningen har stannat och to.m. vänt. En ökad öppenhet och demokratisering i öst. Globala förhandlingar om åtgärder mot miljöförstörelsen sker nu.

Fredsörelser, solidaritetsörelser, miljöörelser etc. är alla tecken på ett allmänt uppvaknande, en höjd medvetenhet.

Vi har idag principiell möjlighet att klara hela världens livsmedelsförsörjning. Det är framför allt ett transport- och distributionsproblem. Växtförädling och/eller bättre transporter krävs. Genteknik är en möjlig, men kanske farlig väg. Ökade transporter ger ökad energiförbrukning och ökad miljöförstörelse. Många problem kan undvikas om vi saktar ned utvecklingstakten och inser att tekniken inte är al-

lena saliggörande. Stora anläggningar bör undvikas. "Litet är vackert", intermediär teknik som anpassas till miljö och situation behövs.

En holistisk världsbild, en helhetssyn håller på att växa fram. Har samma funktion som tidigare religionerna hade. Ger mening, sammanhang, etik och moral (mer universell). Det är en "religion" som stöds av och får näring av vetenskapen, förnufts förlängda arm. Kunskap är ansvar, inte makt. Den enskilde individen har ansvar för helheten. Vi är deltagare i ett deltagande universum. Människan har möjligheter att bidra till universums utveckling, men vi måste välja rätt väg.

Puheenvuoro Kriittisen korkeakoulun kesäseminaarissa Mikkelissä

SAPATTI-KOULUTUS

Kurssi henkistä uupumista vastaan alkaa 20.11. ja päättyy joulukuussa 1990.

Kurssi on tarkoitettu työelämässä loppuunpalamisen uhkaa kokeville. Se koostuu kolmesta viikon mittaisesta intensiivijaksosta, luovasta toiminnasta (20 h) ja viikottaisista ryhmäistunnoista. Osallistuminen edellyttää 4 viikkoa opintovapaata työstä. Kurssi on hyväksytty sosiaalihuoltolain (710/82) 53 pykälän mukaiseksi täydennyskoulutukseksi. Ohjaajana toimii psykologi Keijo Tahkokallio.

Tavoitteena on omia voimavaroja hyödyntäen löytää myönteisiä ratkaisuja elämään ja työhön. Vapaamuotoisen hakemuksen tulee sisältää lyhyt perustelu koulutukseen osallistumiselle. Hakuaika päättyy 30.9. Kurssimaksu on 2800 mk.

Hakemukset ja tiedustelut

KRIITTINEN KORKEAKOULU

Kasarmikatu 19,
00130 Helsinki,
puh. 90-624977.

MIHIN OLEMME MENOSSA?

Koko maapallon luonnon tila on huono; suorastaan katastrofaalinen. Samanlainen tilanne vallitsee myös meillä täällä Suomessa. Ilmansaasteet tuhoavat luontoa erityisesti teollistuneissa maissa, mutta myös ns. kehitysmaissa. Luonnon kovakourainen käsittely, kova tekniikka ja kemia, voimistivat lisäksi saasteiden aiheuttamaa tuhoa.

Erkki Lähde

professori
Helsinki

Saastevauriot aiheutetaan usein erilaisilla kemiallisilla myrkyillä. Ne ovat erityisen vaarallisia, koska ne hävittävät luonnon elinvoimaa. Koko ekosysteemi; pellot, vedet ja metsät sairastuvat. Samalla herkkyys ääreville sääoloille ja erilaisille taudeille voimistuu.

Metsien tuhoutuminen on erityisesti meille suomalaisille vakava asia. Taloutemme, juuremme ja henkinen luomisvoimamme perustuvat metsäluontoon. Kuinka voimme säilyttää henkisen tasapainomme kuolleiden metsien ympäröiminä? Vaikka sekä luonnon kovakouraisen käsittelyn että saastetuhojen jäljet ovat jo useiden vuosien ajan olleet selvästi nähtävissä, taloudelliset, hallinnolliset ja poliittiset päättäjät ovat toistuvasti vähätelleet niitä. Myös pääosa tiedemiehistä on syyllistynyt vähättelyyn. Syyt vaurioista yritetään vierittää luonnon itsensä syyksi. Erityisesti on syytetty ilman tieteellisiä tutkimustuloksia talven pakkasia.

Loogisesti ajatellen on selvä, että tulevaisuudessa ajaudumme yhä vakavampiin ja yhä nopeammin toistuviin onnettomuuksiin, jotka merkitsevät elollisen luonnon yhä vakavampia massatuhoja. Ihminen on

tietenkin itse samassa kurimuksessa. Ekokatastrofeista on näkyvissä vasta jäävuoren huippu. Varsinaiset massatuhot ovat kuitenkin jo pinnan alla odottamassa tiettyjen kriittisten rajojen rikkoutumista. Vaikka huomenna lopettaisimme luonnon tuhoamisen, emme enää voisi välttyä niiltä aikapommeilta, jotka ovat jo viritettyjä.

Selvää on myös, että mitä enemmän rakennamme erilaisia saastuttavia ja myrkyjä tuottavia laitoksia, ydinvoimaloita ja ydinaseita sitä enemmän tapahtuu onnettomuuksia. Mitä enemmän tuotamme, kuljetamme ja varastoimme vaarallisia aineita, mitä vanhemmiksi tuotantolaitokset tulevat, sitä useammin tapahtuu inhimillisiä erehdyksiä. Samanaikaisesti kasvaa myös tahallisesti aiheutettujen onnettomuuksien todennäköisyys.

Tapahtumat ovat jo ryöskittäytyneet tutkimuksen edelle. Nykyisen luonnontieteen ja tekniikan keinot näyttävät osoittautuvan tehottomiksi tuhojen korjaamisessa. Seurauksena on ilmeisesti syvä neuvottomuuden tila.

Nykyinen luonnontiede ja tekniikka eivät ymmärrä elämää eivätkä siihen sisältyviä monenlaisia voimia. Tutkimme ja käsittelemme

katastrofien alku-
menneisyys

katastrofit
nykyisyys

löhkitulevaisuus

kaukotulevaisuus

luontoa ikäänkuin se olisi vain eräänlainen kone. Kuinkahan olisi mahdollista laajentaa luonnontieteemme tutkimaan kokonaisvaltaisesti sekä ainetta että aineettomia elämänvoimia?

Vaikka ihmiskunnan edessä on vääjäämättömästi ja ilmeisesti jo pääosan meistä elinaikana syvä ekokatastrofin monttu, se ei saisi masentaa, vaan karinustaa taisteluun muutoksen puolesta. Mitä nopeammin muutoksen saamme aikaan sitä matalammaksi monttu

jää. Uskon, vaikka en löydä uskolleni mitään tieteen tai tiedon tasolla olevaa perustetta, että täydellistä, kaiken tuhoavaa katastrofia emme tule kokemaan. Koen siten itseni parantumattomaksi optimistiksi.

Tässä vakavassa tilanteessa nousee esiin myös kysymys. Miksi jo näkyviä vaurioita ei voida eikä haluta tunnustaa? Toivon, että me voisimme tässä tärkeässä seminaarissa keskustella mm. tästä vakavasta asiasta sekä samalla siitä, mi-

ten länsimaista luonnontiedettä voitaisiin laajentaa ja kehittää ymmärtämään elämänvoimien merkitys ihmiselle ja koko luonnolle? Miten löydämme uuden ihmisyyden ja sitä myötä syvemmän todellisuudentajun?

Puheenvuoro Kriittisen korkeakoulun kesäseminaarissa Mikkelissä.

KOOMILLISUUS JA HUUMORI AJATTELUSSA

Sanotaan, että luonnossa vallitsee julma olemassaolon taistelu. Pienimmät joutuvat suurempien suihin, aggressiivinen ja julma voittaa pienen ja lempeän.

Jukka Paavali
Husu

tutkija, Helsinki

Eino Leino ilmaisi näkemystään luonnon taistelusta eräässä runossaan mm. seuraavasti:

*"Tuskaa luonto on täys,
meri maa, kaikki huokaa,
ahdistus ilmassa on,
pedot etsivät ruokaa,
kaikkialla on pelko ja
kuoleman kauhu."*

Varsin yleisesti nähdään, että luonnossa liikkeelle panevina voimina ovat eläimellinen itsepuolustusvietti ja aggressiivisuus. Nimitämme näitä voimia animaalisiksi, "eläimellisiksi" vieteiksi ja tarpeiksi. Luonteeltaan ne ovat usein totisia, ehkä myös tosia, ja ankaran ilottomia. Luonnossa sanotaan vallitsevan julman ja *totisen välttämättömyyden*.

Mainittu ominaisuus on myös ihmisen perintöosa, sillä kaikilla ihmisillä elämää säätelevät osaltaan myös animaaliset vietit. Ihminen ei ole kuitenkaan vain viettiensä vietävänä, vaan hänelle on kehittynyt, ja hän voi itse edelleen kehittää käyttäytymiseensä ns. inhimillisiä piirteitä. Siveelliset, uskonnolliset, älylliset ja esteettiset pyrkimykset ja harjoitukset ovat omiaan kehittämään ihmistä hänen luontoperustastaan. Mainitut inhimilliset viehtymykset pyrkivät *henkistämään ihmisen olemusta* ja alistamaan animaaliset vietit inhimillisille pyrkimyksille.

Ihmisen pulmat

Parhaimmillaan tämä merkitsee sitä, että luonnon "koivuus" ihmistä kohtaan jon-

kin verran lieentyy. Luonnossa itsessään tuo totinen ominaisuus kuitenkin säilyy. Asiat tapahtuvat, koska niiden on tapahduttava. Luonnon taisteluun ihmisen on vaikea puuttua ja hänen lieenee parasta olla puuttumatta. Tämä jo sen vuoksi, että ihmisessä itsessään syntyy uutta taistelua inhimillisen kulttuurin kehittyessä henkisemmälle tasolle. Alkavat sisäiset ristiriidat, *henkien taistelut*. Kun luonnon ulkoinen paine ja uhka ihmistä kohtaan on (ainakin väliaikaisesti) vähentynyt, tilalle ovat tulleet raastavat sisäiset kamppailut. Niiden vaikeutta on omiaan lisäämään ihmisten tieto siitä, että jokainen kamppailu on yksilöllinen ja siten myös varsin yksinäinen.

Ulkoisten uhkien sijaan ovat paljolti tulleet sisäiset uhkat ja ihmisiä alituisen vaivaava sisäinen problemaattisuus, jotka tietysti heijastuvat myös ihmisen ulkoisessa käyttäytymisessä ja koko inhimillisessä kulttuurissa. Ihmisen tietoisuus maailmasta ja itsestään maailman osana on omiaan aiheuttamaan useille ankeaa ja ilotonta suhdetta sekä itseensä että usein myös koko maailmaan. Eläimelle ja kasville harva asia lieenee problemaattinen, ihmiselle taas likimain kaikki on pul-

mallista. eikä vielä sillä hyvä. Ei riitä, että lähes kaikki on ihmiselle problemaattista, hän vielä koko ajan luo ja löytää uusia probleemeja. Eräissä oppirakennelmissa mainittua ominaisuutta nimetään ihmiselle, ja vain ihmiselle, tyypilliseksi *henkiseksi ominaisuudeksi*. Erik Ahlmanin mukaan: "...ihmisluontoon ei ainoastaan kuulu havaita, löytää probleemeja ja yrittää ratkaista niitä, vaan tavallaan myös tahto että problemaattisuutta aina olisi."

Eikö ole olemassa vaara, että ihminen ns. henkistyyssään muuttuu yhä ankeammaksi (vaikkakin tiedostavammaksi) ja ilottomaksi, ikäänkuin kohotessaan käpertyä ja surkastuu omaan tiedostavaan ja tietävään minäänsä? Sisäinen rauhatonmuus katsotaan usein erikoislahjakkaiden ominaisuudeksi (omituisuudeksi). Kirkegaard onkin huomauttanut, että henki on omiaan edistämään angstin syntymistä: "Mitä enemmän henkeä, sitä enemmän angstia." Ajassamme oleva pyrkimys yhä kasvavaan itsetietoisuuteen ja ihmisen sisäisten tunteiden tutkailuun saattaa luoda lisää painetta eikä suinkaan vapauttavaa tietoa ja taitoa selviytyä elämän monista tilanteista.

Ahdistus syntyy ainakin osittain alati kasvavasta tietoisuudesta ja tietämisen taakasta. Taakasta siinä mielessä, että sen kantajalle syntyy pakkomieltainen vimma todella kantaa tietoisuuttaan ja tietojaan koko ajan hellittämättä niistä hetkeksikään. Mitään tietoisuuden herpaantumista ei sallita, se saatetaan kokea taantumana alemmalle ja alemmalle tietoisuuden ja tietä-

mättömyyden tasolle.

Ihmisen korkealle kehittyneet *itsetajunta voi näin kehittyä ankean ilottomaan suuntaan*, mikä on ikävää sekä yksittäisen ihmisen että hänen ympäristönsä kannalta. Moinen saattaa lyödä leimaa jopa koko ns. henkiseen kulttuuriin. Tämä voi tulla ilmi paitsi kulttuurin sisällöissä myös sen tiukoissa ulkoisissa muodoissa. Rajat ovat tai ne ainakin koetaan ahtaiksi. (Liian) Monelle "hengelle" olemassaolo maailmassa on monenmuotoista vankeutta. "Hengettömälle" näitä lukuisia ja monella tapaa näkymättömiä esteitä ei ole olemassa — tai hän voi ainakin ajoittain unohtaa niiden olemassaolon tai mitä töidä ne hetkesi: *päästää tietoisuutensa* joko tahallisesti tai tahattomasti *herpaantumaan*.

Naurua tarvitaan

Erik Ahlmanin mukaan koomillisuuden taju on ehkä jonkinlaista salamannopeata hetkellistä eläytymistä tuohon herpaantuneeseen itsetajunnan tilaan. Ilkamoi-va päästää itsensä tietoisesti irti ja lähtee koomisen minänsä mukaan. "Irrottelu" voi olla luonteeltaan yksilöllistä ja yksilön omaan tilanteeseen sidottua tai yhteisöllistä juhlaa esim. karnevaalien muodossa. Suomalainen vappu lienee esimerkki jälkimmäisestä — ei tosin kovin tyylipuhdas ja aina edes hauska lajinsa edustaja.

Koomillisuus on siis eräänlaista ajatuksen nopeutta ja terävyyttä ja sen esiintyminen *edellyttää ih-*

misen tietoista itsetajuntaa. ja voi olla, että koomillisuutta viljelemällä ihmisen itsetajuntaa voidaan edelleen kehittää.

On sinänsä kummallista, että maailmassa on mitään koomillista tai edes ylipäättään hauskaa. Asioissa itsessään tuskin onkaan mitään ratkiriemukasta, pikemmin-kin kyse on tavasta, jolla asioita halutaan ja kyetään katsomaan. Maailmassa ilmevä "*hauska*" *elementti* on siten sekin inhimillisen *hengen luomaa ja synnyttämää*. Siten myös "hauskuus" liittyy kiinteästi ihmiseen ja hänen toimintaansa. Ihmisen ulkopuolella olevat asiat koetaan usein hauskoiksi siinä määrin kuin ne sivuavat tai muistuttavat ihmistä itseään. Esim. eläinkunnan edustajista apinat koetaan lystikkäiksi ehkä sen takia, että ne käyttäytyvät monessa suhteessa ihmisen tavoin. Samalla tapaa lapsen käyttäytyminen koetaan huvittavana, vaikka siinä lapselle itselleen ei liene mitään erityisen "hauskaa".

Nietzsche katsoi, että ihminen tajuaa koomillista kenties sen vuoksi, että hän on sen *tarpeessa*. Ihminen on suuremman *puristuksen alainen* kuin esimerkiksi eläin ja hän tahtoo vapautua paineesta ainakin hetkittäin.

Huumoriin ja nauruun liitetään usein paheksuva sävy: nauraminen jollekin on epähienoa ja osoittaa kunnioituksen puutetta "naurettavaa" kohtaan. Naurun aiheena ovatkin usein ihmisen virheet tai puutteet. Asiaa voi toki tarkastella myös toiselta kannalta. Asioiden näkeminen koomillisina tai "naurettavina" edellyttää naurajalta *arvojen erottelukykyä* sillä koo-

millista on usein "tässä ja nyt" tapahtuva. Hauskuttajan täytyy tehdä erehdyksiä siis hauskaa ihan reaalisessa, todellisessa elämässä. Mutta tämä sinänsä ei ole vielä välttämättä hauskaa: erehdys tai kommellus on sinällään vain erehdys tai kommellus. Vasta kun *nauraja vertaa näkemäänsä omiin arvoihinsa ja normeihinsa* syntyy koomillisuutta tai hauskuutta. Hauskaa ei siis ole itse tilanteessa vaan *koomilliseksi katsotun tilanteen suhteessa* johonkin (korkeampaan arvoon) sekä naurajassa että naurattajassa.

Huumori voidaan siten nähdä eräänlaisena *kohoamisena satunnaisen, ulkonaisen minän yläpuolelle*. Erik Ahlman katsoo, että humoristi tehdessään toisen henkilön naurunalaiseksi lähtee siitä edellytyksestä, että naurettavassa henkilössä on olemassa tietty *arvo kas olemusydin*, jota pilan- teko ei voi millään tavoin vahingoittaa.

Vahinkoa huumorista ja ilosta voi olla kovin vähän, mutta apua kylläkin. Bertrand Russell oli ilon ja naurun ponteva puolustaja. Hänen mielestään kaikki yritykset parantaa maailmaa valuvat hukkaan, elleivät ne samalla lisää ihmisten iloisuutta ja naurun määrää maailmassa. Tasapainoista ja onnellista maailmaa ei ole eikä tule ilman iloista ja naurua hersyvää ajatusta ja ajattelua. Sillä vain naurava ja huumoria tihkuva ajatus on ainakin hetkittäin vapaa maailman liiasta painosta.

Ja jos maailman alussa oli sana, niin sitä ennen oli kuitenkin pieni koomillinen naurunremakka siitä, mitä nyt oikein aiotaan sanoa!

näkövoimaa

Torikauppiaalta voi nykyisin ostaa muutamalla kympillä elektronisen laskimen, joka sisältää enemmän elektroniikkaa kuin 1950-luvun tietokoneet. Taidokas teknologia on parissa vuosikymmenessä menettänyt arvonsa, vaikka vastaavan uuden tuotteen suunnittelu olisi yhä taidonnäyte kokeneellekin insinöörille.

Elektroniikkateollisuuden tuotteissa myydään ensisijaisesti aineetonta, tietoa ja sen raaka-ainetta informaatiota. Avainasana on mikroelektroniikka, joka on tehnyt mahdolliseksi rakentaa informaation — kuvan, sanan ja numeroiden — muokkaamista, välittämistä, tuottamista ja talti- oimista varten tehokkaita välineitä ja verkkoja. Niiden arvoa ei määrää kallis- arvoisten materiaalien kilohinta, vaan mikroskooppisen pieniin transistoripiireihin ladattu tieto.

Tieto on siitä mukava kauppatavara, että sitä myydessään ei itse menetä mitään. Myyntiarvo on kuitenkin lähes pelkkää uutuusarvoa, joka alenee nopeasti. Vanhasta tiedosta ei makseta. Lisäksi tiedon kopioiminen on paljon helpompaa kuin tuottaminen. Tämä ei koske vain tietokoneohjelmia, videonauhoja tai äänitteitä. Myös mutkikkaat elektroniset piirit ja laitteet ovat osoittautuneet helposti kloonattaviksi eli kopioitaviksi.

Kysymys ei kuitenkaan ole vain kopi- oinnista. Kokemus, osaaminen, standar- dointi ja automaatio alentavat suunnit- telu- ja valmistuskustannuksia, ja kilpai- lu painaa tuotteiden hinnat alas. Suomes- sa teollisuus on tottunut massatuotteisiin,

KAUPANKÄYNTIÄ MIKROELEKTRONIIKALLA JA INFORMAATIOILLA

joiden kilohinnat eivät suuresti heilahtele. Elektroniikan tekeminen on toisenlaista. Liikevaihdon pysyttäminen ennallaan vaatii markkinoiden laajentamista ja tuotteiden jatkuvaa kehittämistä entistä mutkikkaammiksi ja monipuolisemmiksi.

Kuluttajille tarjotaan uusia ihmeellisiä tuotteita niin nopeassa tahdissa, että niiden käyttökulttuuri ei ehdi kehittyä. Hienoja välineitä hankitaan tietämättä mitä niillä voisi tehdä. Teollisuusmaissa markkinointi onnistuu toistaiseksi hyvin sen vuoksi, että uusiin leluihin riittää tuloista yli jäävä irrallinen raha ja tietenkin haluamme kaikki seurata aikaamme.

Esimerkkejä on paljon. USA-Japani-Eurooppa-kilvan uusia lajeja ovat digitaaliset kenkäradiot sekä laajakaistaiset digitaaliset — osittain valokuidulla toteutetut — puhelin- ja tietoverkot. Toiveikkaasti kehitetään myös teräväpiirtotelevisiota, johon suomalaistenkin uskotaan sijoittavan miljardeja markkoja. Näin varmaan tapahtuukin, vaikka useimpien mielestä pääongelma on ohjelmien laatu eikä kuvan terävyys.

Georg Henrik von Wright kyseli vuosikymmenen alussa tekniikan kehittämisen motiiveja. Sensijaan että tehomarkkinoinnilla myymme kaikkea mitä osaamme tehdä, voisimme kysyä, mikä on hyvää ihmiselle, ja mitä rajoituksia ympäristö asettaa tavoitteiden toteuttamiselle. Maailman natistessa liitoksissaan väestöräjähdyksen, kehitysmaiden hädän ja ympäristöongelmien takia, uut-

ta teknistä osaamista tulisi jo oman turvallisuudenkin kannalta käyttää maailmanlaajuisen hyvinvoinnin vahvistamiseen. Hyvä lähes unohtettu aloite tähän suuntaan oli YK:n 'Uusi kansainvälinen informaatiojärjestys', joka pyrki purkamaan tiedotuksen alalla maailmassa vallitsevaa eriarvoisuutta.

Tiedon käsittely- ja viestintätekniikka on kiistatta myönteistä teknistä kulttuuria, jonka avulla edistetään ja luodaan aineettomia henkisiä arvoja luonnonvarojen tuhlaamatta. Kansojen ja ihmisten välille syntyy uusia yhteyksiä, ja niin luonnon kuin yhteiskunnankin tilaa voidaan tehokkaasti tietojenkäsittelyn ansiosta seurata ja korjata entistä herkemmin. Kansallisesti elektroniikan osaaminen antaa mahdollisuuden suunnitella ja valmistaa tuotteita, jotka tukevat kansainvälisessä kilvassa omia vahvoja alojamme.

Olen huomannut, että elektroniikkateollisuuskin toivoisi enemmän julkista keskustelua ja linjanvetoa siitä, millaisen informaatioympäristön haluaisimme nykyisillä hienoilla välineillä toteuttaa. Joudumme ehkä myös pian pohtimaan tuki-toimia, joilla kansallisesti elintärkeän elektroniikan osaaminen ja tuotannon siirtyminen muihin maihin voidaan välttää.

Veikko Porra

MITÄ ON TAIDE — MIKÄ ON TAIDEKOULU?

Meidän aikaamme heijastelee erityinen kuvatulva. Keinotekkoisten kuvien vaikutusmaailmassa ei ihminen ehkä enää eroita taidetta kuvilta. Kuva vaikuttaa ihmisen alitajuisella syvätasolla välittömästi. Kuva, esim. mainos voidaan nykyään tehdä sellaisella teknisellä suggestiolla, jolla suorastaan alistetaan, vangitaan katsojan sielu 'maagisella' tavalla. Tällä tavoin voidaan manipuloida ihmisten käyttäytymistä hyvin pitkälle.

Myös vanhat, myyttisuskonnollisten kulttuurien luomat kuvat pyrkivät tällaiseen vaikutukseen. Mutta ajatelkaapa vaikkapa egyptiläisiä veistoksia tai reliefejä; niiden vaikutinsuunta on aivan toinen, vaikkakin on aina otettava huomioon vallantahtoisen ihmiskunnan kaikkiaikainen kuvien väärinkäyttö. Tuolloin kuva, esim. sfinksi, pyrki palauttamaan ihmisen kosmisten alkukuvien äärelle. Kun nämä jumalalliset luovat alkuvoimat hitaasti irroitautuivat ihmiskunnasta, alkoi juuri kuvien väärinkäyttö 'mainostarkoitukseen', fyysisen vallan palvelukseen.

Usko, tieto ja taide

Aikana, jolloin nämä kuvavoimat, jotka sinänsä ovat syvimpiä sielunvoimia, vielä toimivat ihmisyhteisössä, eivät tehdyt kuvat ole olleet jotain eristynyttä 'taidetta'. Ne olivat mietiskelyobjekteja, joiden kautta saatiin yhteys henkiseen tietoon. Usko, tieto ja taide on ollut yhtä näissä taidonnäytteissä.

Tällaisessa kolmiyhteisessä tilassa ihmisen minuuks on kuitenkin epävapaa. Hänet on sidottu ilmestysuskoon, jolloin hän on vaarallisen helppo vallankäytön kohde. Historiasa näiden poolien: älyn, tunteen ja tahdon tuli eriytyä tieteeksi, taiteeksi ja uskonnoksi. Näin päästiin eroon henkeen sitoutumisesta. Maksu oli kova: henkisten havaintojen täydellinen menetys, totaalinen materialismi.

Uskonnon dogmatisoitueissa tietyn kirjan, esim. Raamatun tai Koraanin vangiksi ja tieteen jäädessä matemaattisen lainomaisuuden ja luonnonhavainnon pauloihin, on taide parhaimmillaan kantanut ihmishengen vapauden viiriä halki pimeitten vuosisatojen.

Älyn 'valon' ja uskon 'pimeyden' välissä on aina syntynyt taiteen värikäs, muotovoimissa vapaasti metamorfoituva luova maailma.

Renessanssin suurimman neron Leonardo da Vincin olemuksessa on havaittavissa tämä kolmijakautuminen. Mitä briljantein älyllisyys tavoittaa luonnon kiteytyneet lainomaisuudet jatkaen niitä keksimällä makaanisia koneita. Samalla hänen tunteensa tavoittaa minkä tahansa luonnonobjektin elämän ja sielun. Jokaisessa hänen ihmishahmossaan on tavoitettu myös tuon ihmisen tarina, kohtalo. Viimeisessä ehtoollisessa Leonardo maalaa esiin uskonsa 12 jäsenteseen rytmisesti kutoilevaan ihmisyyteen, joka kiteytyy keskushahmoon, Kristukseen alkusydämeen viittaavalla tavalla. Tämä alkusydän, Adam Kadmonin 12 jäsentisen makrokosmisen ihmisen sydän synnytti tämän alkuihmisen, joka liikkui vielä eteerisissä sfääreissä, aina uudelleen. Materialisoi ihmisen veren ja samalla dematerialisoi sen.

Tällaisten alkumyyttien piiriin suuri taide on aina pyrkinyt. Vincent v. Goghin taide on oikeastaan tällainen Uuden Aadamien alkusydän, joka muotovoimien välittömyydellä synnyttää katsojansa aina uudelleen. Vincent on modernin taiteilijan perityyppi. Moderni taide on juuri vapautuneen minuuden taidetta. Enää ei mikään myytti, uskonto eikä katto-organisaatio sanele kuvien muotoja tai sisältöjä, vaan ihmisyyksilön oma valinta, oma kohtalo. Tämän vapauden tien suurimmaksi vastapeluriksi ilmaantuu raha. Merkkillinen asia, joka kiertää vapaat sielut kaukaa, mutta joka lopulta arvottaa juuri vapauden elementistä syntyneet tuotteet kaikkein korkeimmalle arvossa. Em. v. Gogh on siitä loistava esimerkki. Sama tarina jatkuu tälläkin hetkellä.

Tällä vuosisadalla on taide pyrkinyt yhä yksilöityvämpään vapauteen ja toisaalta eroon tästä saavuttamastaan eriytyneestä roolista. Se on rikkonut kuvan sisäiset lait kuten Pablo Picasso teki kubismissaan. Näin päästiin eroon keskusperspektiivin diktatuurista moniulotteiseen avaruuteen, missä kiteyttävät henkiset luovat voimat toimivat. Wassily Kandinsky löysi värien maailmojen

sielun sisäisen välttämättömyyden. Vihdoin Macel Duchamp todella lopetti kuvanteon, pisti pisteen taiteen 'kehitykselle' opettamalla ihmiset näkemään kaikki fysikaaliset objektit 'taiteena'.

Ihmistyö on taidetta

Tästä johdonmukainen askel on se, jonka otti Joseph Beuys: Jokainen ihminen on taiteilija. Siis kaikki ihmistyö on taidetta, tai ainakin sen tulisi olla. Tämän työtaiteen tarkoituksena on sosiaalinen veistos, joka luodaan ihmisten välisestä lämpöenergiasta, niistä ideoista käsin, jotka syntyvät tästä lämmöstä. Tämä työ johtaa lopulta niin ihmisen kolmijäsenytymiseen kuin koko yhteiskunnan kolmijäsenytymiseen ja lopulta koko maan henkistymiseen 'hunajapumpuksi', missä taide toimii koko maan verenkiertona, alkusydämenä. Tätä tarkoitti Beuysin eräs kuuluisimmista tilateoksista Kasselin Documentassa nimeltä Hunajapumppu.

Mitäpä muuta voisi nykyaikainen taidekoulutus olla muuta kuin tällainen sosiaalinen lämpöveistos. Siinä mielessä ei voida enää puhua taidekoulusta, vaan koulusta taiteena. Ylipäätään, jos tämä kulttuuri aikoo selvittää historiaan kulttuurin eikä barbarian nimikkeen alla, on sen otettava perustakseen taide, eikä kansantaloustiede. Tässä on siis kysymys koko pedagogisen kentän mullistamisesta. On luotava uusia malleja koulutuksesta, joka johtaa henkiseen avartumiseen eikä alistavaan latistamiseen.

Sellaisessa koulutuksessa opettaja ja oppilas ovat samassa tilanteessa, koska henkinen kasvu lähtee aina nolatilanteesta ja palaa siihen. Kateudesta ja kilpailusta irtipääseminen, taidollisen ja tiedollisen mittailun täydellinen poistaminen, kaaottisen tilan aikaansaaminen on välttämätön edellytys edes alkuun pääsemiseksi.

Nyt: Järjestyksestä tullaan vain yhä tiukempaan ja 'parempaan' järjestykseen, arvojen byrokratiaan. Kaaoksesta voidaan päästä luovuuteen, jos kaaosta muotouttava minuus kasvaa prosessin tasolle. Jos ei niin käy, on yritys tuhoon tuomittu. Tämän skyllan ja kharuksiksen välillä on lainelautailtava.

Kuten taideteos syntyy värien ja muotojen jännitteistä, niin myös uusi pedagogiikka syntyy ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta. Nyt vain elävät ihmiset ovat taiteilijia väriä itsessään. Mikään byrokratia, 'opetusministeriö' tms. ei voi ratkaista koulutaiteen sommitteluita, muuten teoksesta tulee jäykkä, kehno. Teos on itsekorjautuva; jos jokin väri ei sovi, esim. jokin opetussysteemi ei toimi, se vaihdetaan välittömästi muuhun.

Tällainen pedagoginen taide on tulevai-

suuden sosiaalinen taide ja se tulee muuntamaan aikanaan koko yhteiskunnan rakenteen. Tällaista koulutaidetta on kokeiltu, syntynyt Kriittisen Korkeakoulun yhteydessä lukuvuonna 1988–89 hyvällä menestyksellä. Taide voi elää vain täydellisessä riippumattomuudessa, vapaudessa, mistä käsin se voi säteillä luovia ideoita muuhun yhteisöön. Niin tämäkin koulutaide. Se kiittää Kriittistä KK:ta sen 'kantamisesta'. Nyt se on syntynyt ja lähtee suoraan omille jaloilleen Pirtolan taidekouluna kohden tulevaisuutta.

ERKKI PIRTOLA

Filosofian professori (emeritus) ja uskontotieteilijä Sven Krohn (s. 1903) etsii teoksessaan ydinihmistä. Onko tämä ihmisen päämäärä saavutettavissa?

Tarjoaako gnostinen maailman- ja ihmiskäsitys uskottavimman avaimen Uuden testamentin vertauskuvien selvittämiseen?

Krohn tarkastelee myös jälleensyntymisoppia länsimaisessa aateperinnössä. Miten siihen suhtauduttiin alkukristillisyydessä? Krohn erittelee seikkaperäisesti perusteita, joita jälleensyntymisen todistamiseksi on esitetty.

PLATONIN VAATTEET

Holger Thesleff: *Platon*
Suomentanut Marja Itkonen-
Kaila Otava 1989. 480 s.

Holger Thesleffin kirja kuuluu lukea Platonin teosten uuden ja täydellisen suomennoksen kanssa, kuten lukijalle kerrotaan heti teoksen alussa. Tämä tarkoittaa, että Platonin persoonaa, elämänkaarta, ihmissuhteita, kirjoituksia ja niiden historiaa selostetaan seikkaperäisesti. Filosofin ura on kiehtova ja monipolvinen. Osoittautuu myös, että hänen kirjoitustensa ajoitukseen ja aitouteen liittyy yllättäviä ja vaikeita pulmia, kuten Thesleff korostaa. Itse filosofinen sisältö jää hänen kannaltaan kuitenkin sivuseikaksi. Lisäksi Platonin ja Sokrateen teorioiden lyhyet selostukset ovat varmasti aika vaikeatajuiset sellaiselle lukijalle, joka ei ole tutustunut aikaisemmin Platonin filosofiaan (esimerkiksi s. 207).

Thesleffin kirja on oiva apu nimenomaan sille, joka todella vaivautuu lukemaan Platonin dialogeja. Yleensä lukija toteaa hyvinkin nopeasti olevansa ansassa. Sokrateen logiikka ja tyyli tuntuvat ehkä ärsyttäviltä, eikä filosofoinnissa päästä puusta pitkään. Thesleff selittää, miksi nämä loogiset saivartelut pitää ymmärtää Plato-

nin Akatemian sisäistä käyttöä varten kirjoitettuna harjoituksina (s. 341). Niihin liittyy pilkallista ironiaa ja jopa absurdiutta. Platonin teokset ovat vain osaksi sitä, mitä modernilukija ymmärtää julkaistavalla teoksella. Ne ovat myös Akatemian omaan vaihtelevaan käyttöön laadittuja harjoitelmia ja kokeiluja. Jotkut esitykset eivät ole edes Platonin itsensä laatimia. Kun lukee Platonin teoksia Thesleffin esityksen kaltainen selostus vierellään, ja todella vaivutuu pohtimaan kunkin dialogin erityistä asemaa ja tehtävää, oppii jotakin uutta.

Filosofian historia ei ole oikotie filosofian ymmärtämiseen. Monessa tapauksessa filosofian historian klassikoiden lukeminen johtaa vain teeskentelyyn tai ihmettelyyn. Klassikot kuten Platon, Aristoteles, Spinoza, Hobbes, Hume, Kant ja Hegel, ovat kuuluisia tekemiensä merkittävien keksintöjen vuoksi. Mutta nuo keksinnöt ovat vain murto-osa kaikesta siitä mitä he kirjoittivat. Jos lukija ei tiedä mitä etsiä ja kuinka lukea, hän ehkä tulee pettäneeksi itseään uskoessaan lukevansa jotakin kokonaisuudessaan hienoa ja nerokasta. Asiantuntija lukee kaiken mutta pohtii asioita valikoiden. Lukija voi myös kokea asiat naurettaviksi,

vanhanaikaisiksi ja tylsiksi. Tämä on rehellinen asenne, joka voi olla hyödyllinen, jos se johtaa asettamaan uuden kysymyksen siitä, miksi sellainen filosofi kuin Platon on niin tärkeä osa kulttuurin historiaa. Lukemalla Thesleffin antamat taustatiedot ja soveltamalla niitä Platonin dialogeihin näkee, että osa tekstistä on todella ongelmallista eikä sitä voi ottaa vakavasti. Samalla havaitsee ne kohdat, joihin todella kannattaa syventyä kirjallisuutena ja filosofiana. Platonin vihjaus tiedon määritelmästä totena ja oikeutettuna uskomuksena on edelleen epistemologisen tutkimuksen kohteena. Hyveetiikasta kirjoitetaan nykyään paljon, ja samoin esimerkiksi tahdon heikkouden probleemasta.

Eräs teema, josta olisin itse toivonut lisää tietoa, on Platonin filosofian leviäminen Euroopassa keskiaikana sekä uuden ajan tieteen vallankumouksissa. Thesleff itse haluaa keskittyä nimenomaan Platonin henkilöön ja teoksiin, joka on kylä perusteltua jos kirjaa käytetään tukena luettaessa Platonin teosten täydellistä suomennosta. Jos luetaan vain joitakin Platonin tärkeimmistä teoksista, Thesleffin Platonin anti vähenee huomattavasti, sen suurimmat ansiot kun ovat yksityiskohtaisessa kuvassa kaikesta siitä mitä Platon kirjoitti tai mitä hänen on joskus uskotu kirjoittaneen. Ainoa kritiikki mitä Platon-teokseen voi esittää on siis sen spesialisoituneisuus. Toisaalta tämä on etu, jos nimittäin haluaa oppia Platonin filosofiaa Platonilta itseltään.

Timo Airaksinen

UUSI RAUHANMUSEO

Ranskan Normandiassa on sodan muisto yhä läsnä. Harmaat betonibunkkerit piirtyvät keltaisia viljapeltoja ja tummaa merta vasten. Rantatörmillä on valtavia sotilashautausmaita. Valkoisten ristin jonot halkovat vihreää nurmikenttää. Siellä täällä rivissä on Davidin tähti. Ne ovat muistoja Normandian maihinnoususta, maailman valtavimmasta sotilasoperaatiosta. Vakavat harmaatukkaiset miehet viipyvät tuulisilla törmillä kostein silmin. Heidän nuoruusmuistoihinsa kuuluu armoton sota.

Normandiassa on monia museoita, joissa maihinnousua dokumentoidaan. Tavalisesti on esillä kalustoa, sotilaspukuja, tarvikkeita, yksittäisten sotilaiden henkilökohdaisia esineitä, lehtileikkeitä hyvässä järjestyksessä. Museot kertovat omalla tavallaan sodan todellisuudesta.

Vuosi sitten avattiin kuitenkin Caenissa uusi museo, joka tahtoo olla rauhan eikä sodan museo. Museorakennus on suuri valkoinen laatikko, jonka julkisivussa on valtava repeämä kuin avoin haava.

Tämä museo tarjoaa kävijälle kokemuksia ajasta ennen toista maailmansotaa Wall Streetin pörssiromahduksesta natsismin nousuun, se kertoo sodan vuosista Ranskassa, myötäilijöistä ja vastarinnasta, ihmisistä sodan jaloissa, totaalisen sodan

otteesta ihmiseen, tieteseen, tekniikkaan, talouteen. Museo kertoo myös maihinnousun tapahtumista ja lopuksi toivosta, jonka on eletävä, että ihmiskunnalla olisi tulevaisuus. Toivo elää uskossa ihmisen mahdollisuuksiin, ystävyyteen ja yhteistyöhön. Toivo on rauha. Ja lapset ovat toivo.

Museo on vaikuttava ja puhutteleva kertomus, joka antaa kävijälle monenlaisia ajatuksia. Uutta tekniikkaa, kuvia, ääntä, filmiä ja videoita on käytetty tyylikkäästi ja taitavasti luomaan tunnelmia, viemään kävijän keskelle tapahtumien kulkua. Hitler puhuu Nürnbergissä, sotilasaappaat marssivat kiihtyvällä voimalla, kenraali de Gaulle tervehti Englannista

ranskalaisia.

Itse maihinnousun tapahtumat näytetään multivideoesityksenä kolmella valtavalla kankaalla. Molemmilla laidoilla taistelun osapuolet valmistautuvat, keskimmaisella kankaalla alkaa taistelu — ensimmäiset laukaukset Omaha Beachilla. Seuraavassa huoneessa voi taistelun kulkua ja rintamalinjojen siirtymistä seurata digitaalisella kartalla. Kommentteja ei esitetä, kuvat ja äänet puhuvat puolestaan. Sodan mielettömyys paljastuu katsojalle. Jäljelle jää vain toivo: ei koskaan enää.

Tähän rauhan museoon kannattaa jokaisen Ranskan matkustavan tutustua.

AH

MEMORIAL
CAEN NORMANDIE

EUROOPAN SIELUNMATKA

— erilaisia näkökulmia ihmiseen ja kulttuuriin
hinta 50 mk + postikulut

Erkki Lähde
EUROOPPALAISEN KULTTUURIN
UDELLEENSYNTYMISESTÄ

Matti Sarmela
TÄYDELLINEN EUROELÄMÄ —
RAKENNEMUUTOS TULEVAISUUTEEN

Matti Hyryläinen
EUROOPPALAINEN YKSILÖ — YHTEISKUNNAN
SUBJEKTI VAI OBJEKTI

Tapio Kaitaharju
UUDEN KULTTUURIN VOIMAVARA — KANSAT JA
YKSILÖT

Harry Hildén
EUROOPAN HENKINEN KAAOS — VANHAN
LOPPU VAIKO UUDEN ALKU

Sven Krohn
ESOTEERINEN KRISTINUSKO

Erkki Pirtola
KÄÄRME JA KRISTALLI

Igor Reznikoff
SIELUNMATKA MUINAISUUDESSA JA
NYKYISYYDESSÄ

Eeva Partanen
RAKKAUS IHMISTÄ JA KULTTUURIA
YLLÄPITÄVÄNÄ VOIMANA

Tilaa omasi: Kriittinen korkeakoulu
Kasarmikatu 19
00130 Helsinki
puh. 90-624 977